

ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ

Facultatea de Litere

Drd. Rus Violeta Ioana

**Acțiune și interacțiune umoristică în comunitatea
rurală românească**

**Humorous action and interaction in Romanian
rural community**

REZUMAT / ABSTRACT

Conducător științific

Prof. dr. Răzvan SĂFTOIU

BRAȘOV, 2020

D-lui (D-nei)

COMPONENTA

Comisiei de doctorat

Numită prin ordinul Rectorului Universităţii Transilvania din Braşov

Nr. din

PREŞEDINTE:	Conf. Adrian LĂCĂTUŞ
CONDUCĂTOR ŞTIINŢIFIC:	Prof. dr. Răzvan SĂFTOIU
REFERENT OFICIAL	Prof. dr. Andra VASILESCU
REFERENT OFICIAL	Prof. dr. Rodica ZAFIU
REFERENT OFICIAL	Conf. dr. Stanca MĂDA

Data, ora şi locul susţinerii publice a tezei de doctorat: 09.09.2020, ora 10, sala

Eventualele aprecieri sau observaţii asupra conţinutului lucrării vor fi transmise electronic, în timp util, pe adresa rus.violeta.ioana@unitbv.ro

Totodată, vă invităm să luaţi parte la şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat.

Vă mulţumim.

CUPRINS

	Pg. teză	Pg. rezumat
MULȚUMIRI	11	-
INTRODUCERE	13	21
<i>1. De ce un studiu umoristic într-o comunitate rurală?</i>	13	21
<i>2. Stadiul și scopul cercetării</i>	14	23
<i>3. Aspecte metodologice</i>	15	23
<i>3.1 Direcții de cercetare. Perspective de analiză abordate</i>	15	23
<i>3.2 Colectarea datelor</i>	18	24
<i>3.3 Descrierea participanților</i>	21	26
<i>3.4 Aspecte „de culise” în ancheta de teren</i>	22	27
4. Structura lucrării	23	27
PARTEA I	27	27
CAPITOLUL 1. COMPLEXITATEA FENOMENULUI UMORISTIC	27	28
<i>1. Noțiuni introductive</i>	27	-
<i>2. Relația dintre comic, umor și ironie</i>	28	28
<i>2.1 Comicul – fenomen supraordonat umorului?</i>	28	28
<i>2.2 Ironie și umor – suprapuneri și delimitări</i>	30	28
<i>2.2.1 Perspective literare</i>	30	28
<i>2.2.2 Perspective lingvistice</i>	31	28
<i>2.2.2.1 Funcțiile umorului și ale ironiei din perspectivă lingvistică</i>	32	28
<i>2.2.2.2 Complexitatea procesării fenomenului umoristic și ironic</i>	33	28
<i>2.3 Concluzii parțiale</i>	33	29
3. Ce este umorul?	33	29
<i>3.1 Scurtă descriere a conceptului de umor din Antichitate până în prezent</i>	33	29
<i>3.2 Posibile definiții ale umorului</i>	36	29
<i>3.3 „Fațete” ale umorului</i>	37	29
<i>3.3.1 Umorul cu act creativ</i>	37	20
<i>3.3.2 Umorul ca act persuasiv</i>	37	30

3.3.3 Umorul ca „stare mentală”	39	30
3.3.4 Umorul ca fenomen extern râsului	40	30
<i>3.4 Procedee de realizare a umorului</i>	41	30
<i>3.5 Tipuri de umor</i>	43	30-31
3.5.1 Umorul convenţional	44	31
3.5.2 Umorul conversaţional	44	31
3.5.2.1 Lexemele şi unităţi frazeologice	45	31
3.5.2.2 Vorbele de duh	46	31
3.5.3 Umorul accidental sau neintenţionat	46	31
3.5.4 Umorul corporal sau fizic	46	31
<i>3.6 Stiluri ale umorului</i>	47	31
<i>3.7 Funcţiile umorului</i>	48	31-32
3.7.1 Funcţiile umorului din perspectiva lui Meyer	48	32
3.7.2 Funcţiile umorului din perspectiva lui Hay	49	32
3.7.2.1 Funcţii bazate pe solidaritate	49	32
3.7.2.2 Funcţii bazate pe putere	50	32
3.7.2.3 Funcţii psihologice	50	32
<i>3.8 Umorul românesc în raport cu alte culturi europene. O scurtă trecere în revistă.</i>	51	32
4. Concluzii parţiale	53	-
CAPITOLUL 2. TEORIILE UMORULUI	56	32
1. Noţiuni introductive	56	32
2. Teorii nelingvistice ale umorului	56	32-33
2.1 Teoria superiorităţii	56	33
2.1.1 Rădăcinile teoriei superiorităţii	56	33
2.1.2 Viziunea lui Hobbes asupra teoriei superiorităţii	57	33
2.1.3 Relevanţa teoriei lui Hobbes asupra cercetărilor umoristice ulterioare	58	33
2.1.4 Afilierea sau apartenenţa la un grup ori un model	60	33
2.1.5 Identificarea cu o clasă sau un grup model	61	33
2.1.6 Teoria dispoziţiei sau modelul atitudinal al teoriei superiorităţii	61	33
2.2 Teoria eliberării	62	33

2.2.1 Concepția freudiană asupra umorului	62	33
2.2.2 Concepții și modele ale teoriei eliberării	63	33
2.2.3 Teoria incitării	64	33
<i>2.3 Teoria incongruenței</i>	64	33-34
2.3.1 Aspecte preliminare	64	33
2.3.2 Rădăcinile teoriei incongruenței	65	33
2.3.3 Limitele teoriei incongruenței propuse de Kant și Schopenhauer	66	33
2.3.4 O scurtă evoluție a conceptului de incongruență și relația sa cu fenomenul umoristic	67	34
2.3.5 Teoria incongruenței și rezolvării	68	34
2.3.6 Disocierea scenariilor	70	34
<i>2.4 Concluzii parțiale</i>	71	34
3. Teorii lingvistice ale umorului	72	34
<i>3.1 Noțiuni introductive</i>	72	34
<i>3.2 Teoria scenariilor semantice (Semantic Script Theory of Humor - SSTH)</i>	73	34-35
3.2.1 Noțiunea de „scenariu” („script”) și rețeaua semantică	73	34
3.2.2 Structura teoriei scenariilor semantice a umorului	75	34
3.2.3 Comunicarea de tip „non-bona-fide” (umoristică)	76	34
3.2.4 Receptarea și evaluarea teoriei semantice a umorului	77	35
3.2.5 Aspecte metodologice	77	35
3.2.6 Rezonanța teoriei semantice a umorului asupra studiilor despre umor	78	35
3.2.7 O primă extensie a teoriei semantice a umorului	79	35
<i>3.3 Necesitatea revizuirii teoriei semantice a umorului într-o teorie generală a umorului verbal (General Theory of Verbal Humor - GTVH)</i>	79	35
3.3.1 Attardo: Modulul izotopic-disjunctiv al glumelor (IDM)	81	35
3.3.2 Analiza jocurilor de cuvinte în termenii lui Attardo	82	35
3.3.3 Teoria generală a umorului verbal vs. Modelul izotopic-disjunctiv	83	-
3.3.4 Attardo: Modelul schemă-incongruență-rezolvare (SIR) al umorului	84	35
<i>3.4 Alte contribuții la cercetarea lingvistică a umorului</i>	85	36
<i>3.5 Teorii cognitiviste ale umorului</i>	86	36
3.5.1 Umorele din perspectiva lingvisticii cognitive	86	36

3.5.2 Analiza glumelor din perspectiva lingvisticii cognitive	88	36-37
3.5.3 Teoria relevanței și umorul	89	37
3.5.3.1 Aspecte generale ale teoriei relevanței	90	37-38
3.5.3.2 Teoria relevanței aplicată umorului verbal	92	38
3.5.3.3 Relevanța în interacțiunea umoristică	94	38
3.5.3.4 Particularități cognitive ale umorului	98	38-39
3.6 Principalele contribuții românești în domeniul studiilor despre umor	100	39
3.6.1 Criterii de evaluare a umorului verbal. Rodica Zafiu (2007)	100	39
3.6.2 Umorul în context politic românesc	101	39
3.6.2.1 Umorul convențional și conversațional din perioada comunistă. Mihaela Constantinescu (2012)	101	39
3.6.2.2 Elemente de satiră și umor în politica românească. Diana Elena Popa (2011)	103	39
3.6.3 Umorul în conversația fatică. Răzvan Săftoiu (2009)	104	39
3.6.4 Umorul în mediul profesional românesc. Stanca Măda (2009)	106	39
3.6.5 Umorul în mediul online. Stanca Măda (2013)	108	39
3.6.6 Umorul în glumele etnice românești. Carmen Popescu (2011)	109	39
4. Concluzii parțiale	110	39
PARTEA a II-a	113	39
CAPITOLUL 1. VALEA SUPERIOARĂ A MUREȘULUI	113	39
1. Coordonate geografice	113	39
2. Considerații istorice	113	39
3. Aspecte lingvistice dialectale	114	39
3.1 Particularitățile fonetice	114	-
3.2 Particularitățile morfosintactice	116	-
3.3 Nivelul lexical	118	39
CAPITOLUL 2. ANALIZA MULTIMODALĂ A UMORULUI DE PE VALEA SUPERIOARĂ A MUREȘULUI	119	39-40
1. Noțiuni introductive	119	40
A. CONȚINUTUL	121	40
2. Structurile umoristice convenționale	122	40

<i>2.1 Structurile umoristice convenţionale în versuri</i>	122	40
<i>2.2 Analiza integrativă a structurilor umoristice în versuri</i>	123	40
2.2.1 Descriere etno-folclorică	125	-
2.2.1.1 Chiuiturile	125	-
2.2.1.2 Oraşile de nuntă	125	-
2.2.1.3 Bocetele	125	-
2.2.1.4 Urăturile	126	40
2.2.2 Analiza cantitativă a structurilor umoristice în versuri cu tematică sexuală	126	40
2.2.3 Analiza calitativă a structurilor umoristice cu tematică sexuală	127	40
2.2.3.1 Chiuituri cu tematică sexuală	127	41
2.2.3.2 Bocete cu tematică sexuală	136	41
2.2.3.3 Urături cu tematică sexuală	139	41
2.2.4 Structuri umoristice satirice în versuri	141	41
2.2.4.1 Analiza cantitativă a temelor din structurile umoristice satirice în versuri	141	41
2.2.4.2 Analiza calitativă a structurilor umoristice satirice în versuri	142	41
2.2.5 Consideraţii parţiale	157	41
2.2.6 Oraşile de nuntă între structură convenţională şi conversaţie ficţională	158	41-42
<i>2.3 Structuri umoristice convenţionale narative</i>	161	31-32
2.3.1 Definirea conceptului	161	42
2.3.2 Metoda de analiză	161	42
2.3.3 Gluma versus bancul	162	42
2.3.4 Analiza tematică a bancurilor	163	42
2.3.5 Analiza calitativă a bancurilor	167	42
2.3.5.1 Umorele ca mecanism cognitiv	167	42
2.3.5.1.1 Bancuri cu tematică sexuală	167	42
2.3.5.1.2 Efectul surpriză şi impredictibilitatea umorului	172	42
2.3.5.1.3 Mecanisme cognitive şi asocieri afective	175	42
2.3.5.2 Umorele ca set de valori sociale şi individuale	183	42
2.3.5.2.1 Bancuri moralizatoare	183	42
2.3.5.2.2 Bancuri despre băutura	186	42

2.3.5.2.3 Bancuri satirice	189	42
2.3.5.2.4 Bancuri care vizează superioritatea personajului inferior	193	42
2.3.5.3 Umorele ca set de stereotipuri sociale	196	43
2.3.5.3.1 Bancurile (glumele) etnice	196	43
2.3.5.3.1.1 Analiza cantitativă a grupurilor etnice vizate prin umor etnic	198	43
2.3.5.3.1.2 Analiza tematică a bancurilor etnice	199	43
2.3.5.3.1.3 O clasificare a glumelor etnice. O analiză calitativă	202	-
<i>2.4 Concluzii parțiale</i>	219	43
3. Structurile umoristice conversaționale	221	-
<i>3.1 Noțiuni introductive</i>	221	43
<i>3.2 Umorele în conversație</i>	221	43
3.2.1 Anecdota – formă de conversație ficțională umoristică	222	44
3.2.2 Conversația umoristică – formă de negociere	226	44
3.2.3 Conversația „ecou” – formă de umor forțat?	229	44
3.2.4 Fondul comun de cunoștințe – sursă de umor conversațional	231	44
3.2.5 Jocul dintre modul serios și cel umoristic într-o interacțiune verbală	233	44
3.2.6 Conversația ca formă de contradicție cu efect umoristic	238	44
3.2.7 Conversația – formă de „invitație” la umor	240	44
<i>3.3 Concluzii parțiale</i>	241	44-45
B. PERFORMAREA	243	45
<i>1. Noțiuni introductive</i>	244	45
<i>2. Aspecte sociolingvistice</i>	245	45
<i>2.1 Factorii sociolingvistici. Trăsături generale</i>	245	45
<i>2.2 Relația dintre umor, vârstă, statut și gen</i>	245	45
2.2.1 Criteriul vârstei	245	45
2.2.2 Criteriul statutului social	247	45
2.2.3 Criteriul genului	251	45
<i>3. Aspecte psiholingvistice</i>	254	45
<i>3.1 Umorele din perspectivă psiholingvistică</i>	255	46
<i>3.2 Unitățile lingvistice vs. unitățile psiholingvistice</i>	256	46

<i>3.3 Nonverbal și paraverbal în structurile umoristice convenționale</i>	257	46
<i>3.4 „Sintaxa dialogată” și „sintaxa mixtă”</i>	262	46
4. Ventrilocizare	266	46
5. O taxonomie a strategiilor de performare a umorului	267	46
<i>5.1 Strategia persuasiunii</i>	267	46
<i>5.2 Strategia detalierei</i>	268	46
<i>5.3 Strategia aluziei</i>	269	46
<i>5.4 Strategia generalizării</i>	270	47
<i>5.5 Strategia ironiei</i>	271	47
6. Intensificatorii umorului	272	47
<i>6.1 Dicțiunea (engl. „diction”)</i>	272	47
<i>6.2 Stereotipie</i>	273	47
<i>6.3 Factorii culturali</i>	273	47
<i>6.4 Familiaritatea</i>	274	-
<i>6.5 Repetiția</i>	274	47
7. Concluzii parțiale	275	47
C. RĂSPUNSUL LA UMOR	278	47
1. Noțiuni introductive	278	47
2. Relația performer – receptor	279	47
3. Relevanța receptorului	280	47
4. Implicarea receptorului	280	47
5. Strategii de sprijin ale umorului	280	47
6. Principalii marcatori ai umorului	282	-
6.1 Râsul	282	-
6.1.1 Râsul și poziția în dialog/ comunicare	283	-
6.1.2 Funcțiile râsului	284	47-48
6.2 Zâmbetul	286	48
7. Tipuri de răspunsuri la umor	286	48
7.1 Răspuns neverbalizat	287	48
7.2 Lipsa aprecierii umorului sau tăcerea	290	48-49

<i>7.3 Răspuns verbalizat</i>	291	-
<i>7.4 Combinație între răspunsurile verbalizate și cele neverbalizate</i>	295	49
8. Concluzii parțiale	301	49
CAPITOLUL 3. DENOMINAȚIA OFICIALĂ ȘI NEOFICIALĂ DE PE VALEA SUPERIOARĂ A MUREȘULUI DIN PERSPECTIVĂ UMORISTICĂ	304	49
1. Noțiuni introductive	304	49
2. Formule antroponimice oficiale	305	49-50
3. Formule antroponimice neoficiale	306	-
<i>3.1 Clasificarea poreclelor/ supranumelor din localitățile studiate</i>	306	-
<i>3.2 Mic dicționar explicativ al celor mai reprezentative porecle și supranume de pe Valea Superioară a Mureșului</i>	308	50
<i>3.3 Șiruri denominative</i>	318	50
4. Funcția umoristică a poreclelor și supranumelor	320	50
<i>4.1 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Attardo</i>	321	51
<i>4.2 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Meyer</i>	321	-
<i>4.3 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Hay</i>	322	51
5. Concluzii parțiale	323	51
CONSIDERAȚII FINALE. CONTRIBUȚII ORIGINALE. DISEMINAREA REZULTATELOR. DIRECȚII VIITOARE DE CERCETARE	325	51
1. Aspecte metodologice	325	51
2. Perspectivele teoretice adoptate	326	51
3. Umorul în comunitatea rurală	328	51
<i>3.1 Concluzii privind conținutul structurilor umoristice</i>	328	51
<i>3.2 Concluzii privind performarea umorului</i>	333	51
<i>3.3 Concluzii privind receptarea umorului</i>	335	52-53
<i>3.4 Concluzii privind antroponimia de pe Valea Superioară a Mureșului</i>	337	54-63
4. Specificitatea umorului de pe Valea Superioară a Mureșului în contextul național. Contribuții originale și direcții viitoare de cercetare.	338	-
BIBLIOGRAFIE	341	-
Anexa 1, Norme de transcriere și convenții dialectale	368	-
Anexa 2, Corpus	370	-

Anexa 3, Chestionar de colectare a celor mai relevante nume, supranume și porecle de pe Valea Superioară a Mureşului	444	-
Anexa 4, Glosar de termeni dialectali regăsiți în corpusul cules	446	-
Anexa 5, Valea Superioară a Mureşului. Unități administrativ teritoriale	450	-
Anexa 6, Lista figurilor, graficelor și tabelelor	451	-
Anexa 7, Rezumat în limba română	452	64
Anexa 8, Rezumat în limba engleză	453	65
Anexa 9, Declarație de autenticitate	454	-

TABLE OF CONTENTS

	Pg. teză	Pg. rezumat
ACKNOWLEDGMENT	11	-
INTRODUCTION	13	21
<i>1. Why a humorous study in a rural community?</i>	13	21
<i>2. The stage and purpose of the research</i>	14	23
<i>3. Methodological aspects</i>	15	23
3.1 Research directions. Analytical perspectives	15	23
3.2 Data collection	18	24
3.3 Description of participants	21	26
3.4 „Backstage” aspects in the investigation	22	27
<i>4. The structure of the thesis</i>	23	27
PART I	27	27
CHAPTER 1. THE COMPLEXITY OF HUMOR	27	28
<i>1. Introductory notions</i>	27	-
<i>2. The relationship between comic, humor, and irony</i>	28	28
2.1 <i>Is comic superior to humor?</i>	28	28
2.2 <i>Irony and humor - overlaps and delimitations</i>	30	28
2.2.1 Literary perspectives	30	28
2.2.2 Linguistic perspectives	31	28
2.2.2.1 The functions of humor and irony from a linguistic perspective	32	28
2.2.2.2 The complexity of processing the humorous and ironic phenomenon	33	28
2.3 <i>Partial conclusion</i>	33	29
<i>3. What is humor?</i>	33	29
3.1 <i>Brief description of the concept of humor from the Antiquity to the present</i>	33	29
3.2 <i>Possible definitions of humor</i>	36	29
3.3 <i>„Faces” of humor</i>	37	29
3.3.1 Humor as a creative act	37	20
3.3.2 Humor as a persuasive act	37	30
3.3.3 Humor as a „mental disposition”	39	30

3.3.4 Humor as a phenomenon external to laugh	40	30
<i>3.4 Humorous procedures</i>	41	30
<i>3.5 Types of humor</i>	43	30-31
3.5.1 Conventional humor	44	31
3.5.2 Conversational humor	44	31
3.5.2.1 Lexemes and phraseological units	45	31
3.5.2.2 Witticism	46	31
3.5.3 Accidental or unintentional humor	46	31
3.5.4 Corporal or physical humor	46	31
<i>3.6 Styles of humor</i>	47	31
<i>3.7 Functions of humor</i>	48	31-32
3.7.1 Humor functions from Meyer's perspective	48	32
3.7.2 Humor functions from Hay's perspective	49	32
3.7.2.1 Functions based on solidarity	49	32
3.7.2.2 Functions based on power	50	32
3.7.2.3 Psychological functions	50	32
<i>3.8 Romanian humor in relation to other European cultures. A brief overview.</i>	51	32
4. Partial conclusion	53	-
CHAPTER 2. Theories of humor	56	32
1. Introductory notions	56	32
2. Non-linguistic theories of humor	56	32-33
<i>2.1 Superiority theory</i>	56	33
2.1.1 The roots of the superiority theory of humor	56	33
2.1.2 Hobbes' view regarding superiority theory of humor	57	33
2.1.3 The relevance of Hobbes' theory to further humorous research	58	33
2.1.4 Affiliation to a group or a model	60	33
2.1.5 Identification with a model class or a group	61	33
2.1.6 Theory of disposition or the attitudinal model of the superiority theory of humor	61	33
<i>2.2 Release theory</i>	62	33
<i>2.2.1 Freudian conception on humor</i>	62	33

2.2.2 <i>Concepts and models of release theory</i>	63	33
2.2.3 <i>The arousal theory of humor</i>	64	33
2.3 Incongruity theory	64	33-34
2.3.1 Preliminary aspects	64	33
2.3.2 The roots of incongruity theory	65	33
2.3.3 Limits of the incongruity theory proposed by Kant and Schopenhauer	66	33
2.3.4 A brief evolution of the concept of incongruity and its relation to the humorous phenomenon	67	34
2.3.5 Incongruity theory and resolution	68	34
2.3.6 Scripts dissociation	70	34
2.4 <i>Partial conclusion</i>	71	34
3. Linguistic theories of humor	72	34
3.1 <i>Introductory notions</i>	72	34
3.2 <i>Semantic Script Theory of Humor - SSTH</i>	73	34-35
3.2.1 The concept of „script“ and semantic network	73	34
3.2.2 The structure of the semantic scripts of humor	75	34
3.2.4 The reception and evaluation of the semantic theory of humor	76	34
3.2.5 Methodological aspects	77	35
3.2.6 The resonance of the semantic theory of humor on the studies about humor	77	35
3.2.7 A first extension of the semantic theory of humor	78	35
3.3 <i>The need of revision regarding the semantic theory of humor into a General Theory of Verbal Humor (GTVH)</i>	79	35
3.3.1 Attardo: The isotopic-disjunctive model (IDM)	79	35
3.3.2 Analysis of wordplay in Attardo's terms	81	35
3.3.3 The General Theory of Verbal Humor vs. Isotopic-disjunctive model	82	35
3.3.4 Attardo: The setup-incongruity-resolution (SIR) model	83	-
3.4 <i>Other contributions to the linguistic research of humor</i>	84	35
3.5 <i>Cognitive theories of humor</i>	85	36
3.5.1 Humor from the perspective of cognitive linguistics	86	36
3.5.2 Analysis of jokes from the perspective of cognitive linguistics	86	36
3.5.3 Relevance theory and humor	88	36-37

3.5.3.1 General aspects of the relevance theory	89	37
3.5.3.2 Relevance theory applied to verbal humor	90	37-38
3.5.3.3 Relevance in humorous interaction	92	38
3.5.3.4 Cognitive particularities of humor	94	38
<i>3.6 Romanian contribution in the field of humorous studies</i>	98	38-39
3.6.1 Criteria for evaluating verbal humor. Rodica Zafiu (2007)	100	39
3.6.2 Humor in the Romanian political context	100	39
3.6.2.1 Conventional and conversational humor in the communist period. Mihaela Constantinescu (2012)	101	39
3.6.2.2 Elements of satire and humor in Romanian politics. Diana Elena Popa (2009)	101	39
3.6.3 Humor in small talk. Răzvan Săftoiu (2009)	103	39
3.6.4 Humor in the Romanian professional environment. Stanca Măda (2009)	104	39
3.6.5 Humor in online communication. Stanca Măda (2013)	106	39
3.6.6 Humor in Romanian ethnic jokes. Carmen Popescu (2011)	108	39
<i>4. Partial conclusion</i>	109	39
PART II	110	39
CHAPTER 1. THE UPPER VALLEY OF MURES	113	39
<i>1. Geographical coordinates</i>	113	39
<i>2. Historical consideration</i>	113	39
<i>3. Linguistic aspects of the dialect</i>	113	39
3.1 Phonetic features	114	39
3.2 Morphosyntactic particularities	114	-
3.3 Lexical level	116	-
CHAPTER 2. MULTIMODAL ANALYSIS OF THE HUMOR FROM THE UPPER VALLEY OF THE MUREŞ	118	39
<i>1. Introductory notions</i>	119	39-40
A. CONTENT	119	40
<i>2. Conventional humorous structures</i>	121	40
<i>2.1 Conventional humorous structures in lyrics</i>	122	40
<i>2.2 Integrative analysis of humorous structures in lyrics</i>	122	40

<i>2.2.1 Ethno-folkloric description</i>	123	40
2.2.1.1 Shouts	125	-
2.2.1.2 Wedding rhetorical poems	125	-
2.2.1.3 Lamentations	125	-
2.2.1.4 Cheers	125	-
2.2.2 Quantitative analysis of humorous structures in lyrics with sexual themes	126	40
2.2.3 Qualitative analysis of humorous structures with sexual themes	126	40
2.2.3.1 Shouts with sexual theme	127	40
2.2.3.2 Lamentations with sexual theme	127	41
2.2.3.3 Cheers with sexual theme	136	41
2.2.4 Satirical humorous structures in lyrics	139	41
2.2.4.1 Quantitative analysis of humorous and satirical structures in lyrics	141	41
2.2.4.2 Qualitative analysis of humorous and satirical structures in lyrics	141	41
2.2.5 Partial conclusion	142	41
2.2.6 Wedding rhetorical poems between conventional structure and fictional conversation	157	41
<i>2.3 Conventional narrative humorous structures</i>	158	41-42
2.3.1 Definition of the concept	161	31-32
2.3.2 Methods of analysis	161	42
2.3.3 Prank versus joke	161	42
2.3.4 Thematic analysis of the jokes	162	42
2.3.5 Qualitative analysis of the jokes	163	42
2.3.5.1 Humor as a cognitive mechanism	167	42
2.3.5.1.1 Sex-themed jokes	167	42
2.3.5.1.2 Surprise effect and unpredictability of humor	167	42
2.3.5.1.3 Cognitive mechanism and affective associations	172	42
2.3.5.2 Humor as a set of social and individual values	175	42
2.3.5.2.1 Moralizing jokes	183	42
2.3.5.2.2 Jokes about drinking	183	42
2.3.5.2.3 Satirical jokes	186	42
2.3.5.2.4 Jokes that target the superiority of an inferior character	189	42

2.3.5.3 Humor as a set of social stereotypes	193	42
2.3.5.3.1 Ethnic jokes	196	43
2.3.5.3.1.1 Quantitative analysis of ethnic groups targeted through ethnic humor	196	43
2.3.5.3.1.2 Thematic analysis of jokes	198	43
2.3.5.3.1.3 A classification of ethnic jokes. Qualitative analysis	199	43
<i>2. 4 Partial conclusion</i>	202	-
3. Conversational humorous structures	219	43
<i>3.1 Introductory notions</i>	221	-
<i>3.2 Humor in conversation</i>	221	43
3.2.1 Anecdote – a form of humorous fictional conversation	221	43
3.2.2 Humorous conversation – a form of negotiation	222	44
3.2.3 The „echo“ conversation – a form of forced humor?	226	44
3.2.4 The common background- a source of conversational humor	229	44
3.2.6 Conversation as a form of contradiction with humorous effect	231	44
3.2.7 Conversation – a form of „invitation“ to humor	233	44
<i>3.3 Partial conclusion</i>	238	44
B. PERFORMNG	240	44
<i>1. Introductory notions</i>	241	44-45
<i>2. Sociolinguistic aspects</i>	243	45
<i>2.1 Sociolinguistic factors. General features</i>	244	45
<i>2.2 The relationship between humor, age, status, and gender</i>	245	45
2.2.1 Age	245	45
2.2.2 Social status	245	45
2.2.3 Gender	245	45
<i>3. Psycholinguistic analysis</i>	247	45
<i>3.1 Humor from a psycholinguistic perspective</i>	251	45
<i>3.2 Language units vs. psycholinguistic units</i>	254	45
<i>3.3 Nonverbal and paraverbal in conventional humorous structures</i>	255	46
<i>3.4 „Dialogic syntax“ and „mixed syntax“</i>	256	46
<i>4. Ventriloquism</i>	257	46

5. A taxonomy of humor performance strategies	262	46
5.1 <i>The strategy of persuasion</i>	266	46
5.2 <i>The strategy of detailing</i>	267	46
5.3 <i>The strategy of allusion</i>	267	46
5.4 <i>The strategy of generalization</i>	268	46
5.5 <i>The strategy of irony</i>	269	46
6. Humor enhancers	270	47
6.1 <i>Diction</i>	271	47
6.2 <i>Stereotypes</i>	272	47
6.3 <i>Cultural factors</i>	272	47
6.4 <i>Familiarity</i>	273	47
6.5 <i>Repetition</i>	273	47
7. Partial conclusion	274	-
C. RESPONSE TO HUMOR	274	47
1. <i>Introductory notions</i>	275	47
2. <i>Performer – receiver relationship</i>	278	47
3. <i>Listener relevance</i>	278	47
4. <i>Listener involvement</i>	279	47
5. <i>Supportive strategies</i>	280	47
6. <i>Markers of humor</i>	280	47
6.1 <i>Laughter</i>	280	47
6.1.1 <i>Laughter and its position in dialogue/ communication</i>	282	-
6.1.2 <i>Functions of laughter</i>	282	-
6.2 <i>Smiling</i>	283	-
7. <i>Types of humor responses</i>	284	47-48
7.1 <i>Nonverbal response</i>	286	48
7.2 <i>Lack of appreciation of humor or silence</i>	286	48
7.3 <i>Verbal response</i>	287	48
7.4 <i>A combination of verbal and nonverbal responses</i>	290	48-49
8. <i>Partial conclusions</i>	291	-

CHAPTER 3. A HUMOROUS PERSPECTIVE OF THE OFFICIAL AND UNOFFICIAL NAME FROM THE UPPER VALLEY OF THE MUREŞ	295	49
<i>1. Introductory notions</i>	301	49
<i>2. Official anthroponymic formulas</i>	304	49
<i>3. Unofficial anthroponymic formulas</i>	304	49
<i>3.1 Classification of nicknames in the studied area</i>	305	49-50
<i>3.2 A glossary of the most representative nicknames from the Upper Valley of the Mureş</i>	306	-
<i>3.3 Denominational strings</i>	306	-
<i>4. Homorous function of nicknames</i>	308	50
<i>4.1 Unofficial denonimation in Attardo's terms</i>	318	50
<i>4.2 Unofficial denonimation in Meyer's terms</i>	320	50
<i>4.3 Unofficial denonimation in Hay's terms</i>	321	51
<i>5. Partial conclusion</i>	321	-
FINAL CONSIDERATIONS. ORIGINAL CONTRIBUTIONS. DESEMINATION OF RESULTS. FUTURE DIRECTIONS FOR RESEARCH	322	51
<i>1. Methodological aspects</i>	323	51
<i>2. Theoretical perspectives</i>	325	51
<i>3. Humor in the rural community - dissemination of results</i>	325	51
<i>3.1 Conclusions regarding humorous stuctures</i>	326	51
<i>3.2 Conclusions regarding performance</i>	328	51
<i>3.3 Conclusion regarding reception of humor</i>	328	51
<i>3.4 Conclusions regarding the anthroponymy in the Upper Valley of the Mureş</i>	333	51
4. Specificity of humor from the Upper Valley of the Mureş in the national context. Original contributions and future reseach directions	335	52-53
BIBLIOGRAPHY	337	54-63
APPENDICES	338	-
Appendice 1, Transcription rules and dialectal conventions	341	-
Appendice 2, Corpus	368	-
Appendice 3, Questionnaire for collecting the most relevant names and nicknames from the Upper Valley of the Mureş	370	-
Appendice 4, Glossary of dialectal terms found in the corpus	444	-

Appendice 5, The Upper Valley of the Mureş - administrative unit	445	-
Appendice 6, Lists of figures, graphics and tables	449	-
Appendice 7, Abstract in Romanian	450	64
Appendice 8, Abstract in English	451	65
Appendice 9, Declaration of authenticity	452	-
	453	

INTRODUCERE

În procesul de performare-receptare a umorului există o „regulă” generală: nimănui nu-i place să explice o glumă pe care ceilalți nu au înțeles-o, însă de cele mai multe ori fiecare dintre noi o facem. Cu toții știm din propria experiență că, dacă o glumă nu este înțeleasă la început, o explicație ulterioară te face să pricepi mai bine gluma, însă nu poate „salva” umorul.

Întotdeauna dorim să știm cum a făcut magicianul când a scos iepurele din pălărie, însă tocmai pentru că nu știm, face din acel moment ceva magic. Așadar, apare întrebarea dacă prin „deconspirarea” mecanismelor care stau la baza umorului, există posibilitatea de a distruge farmecul acestuia?

Studiile umoristice a trebuit dintotdeauna „să se apere” împotriva acuzațiilor de a distruge amuzamentul tuturor. Astfel, în această lucrare am încercat să arăt că, în studierea umorului nu există dezamăgire, ci „farmec”. Pe lângă răs, explicarea mecanismelor de funcționare a umorului sau a abilităților necesare creării efectului comic promit a nu expune toate „trucurile” folosite în umor, ci mai degrabă a completa o serie de cercetări care contribuie la studiul fenomenului umoristic.

„A încerca să definești umorul, iată o definiție a umorului”¹ (Gutwirth 1993), spunea Saul Steinberg, referindu-se la vastitatea fenomenului umoristic și imposibilitatea de a-l cuprinde într-o singură definiție. Și în acest caz, necesitatea unei abordări holistice este una evidentă pentru a putea surprinde fenomenul umoristic în întregime sa. Prin urmare, cercetarea de față are o evidentă deschidere interdisciplinară, care surprinde fenomenul umoristic așa cum a fost văzut el de-a lungul timpului de diferite discipline, precum psihologia, sociologia, antropologia, lingvistica. Totuși, esența cercetării constă nu atât în evidențierea amplitudinii pe care a luat-o fenomenul umoristic de-a lungul timpului, ci în accentuarea însemnătății acestuia, precum și în identificarea modalităților diverse de manifestare în viața oamenilor, cu precădere a celor din comunitățile rurale de pe Valea Superioară a Mureșului.

1. De ce un studiu umoristic într-o comunitate rurală?

Comunitatea rurală reprezintă un context sociocultural de mare importanță, oferind un cadru generos pentru studiile psiho-sociolingvistice, care au ca interes principal analiza legăturii dintre limbă-individ-societate și a modului în care aceasta se reflectă în interacțiunea de zi cu zi.

Bibliografia generală a cercetărilor privind comunitatea rurală cuprinde studii etnologice, folclorice și de dialectologie, interesul căzând, în genere, pe recuperarea tradițiilor și obiceiurilor, prin consemnarea acestora și analiza funcțiilor pe care acesta le au la nivelul societății sau pe descrierea variantelor teritoriale ale limbii ca sisteme lingvistice cu un mod propriu de funcționare. Totuși, comunitatea rurală nu este un „fenomen stagnant”, care suscită interes numai prin apel la recuperarea trecutului arhaic, ci, ca oricare altă comunitate socială, are un caracter progresist care poate fi surprins doar printr-o analiză minuțioasă a faptelor de limbă, a celor sociale și individuale.

¹ „Trying to define humor is one of the definition of humor” (Gutwirth 1993)

Este un spațiu cu un vast potențial de cercetare, deoarece privește aspecte precum: limbajul dialectal și influența limbii literare asupra acestuia, comunicarea interculturală sau evoluția limbii în funcție de anumite caracteristici de vârstă, ocupație, statut social și apartenență socială. Mai mult, atunci când ne raportăm la o comunitate rurală, putem lua în discuție noțiunea de „sinceritate” a limbajului: creațiile specifice unor obiceiuri sau tradiții rurale sunt realizate prin apelul la creativitatea unor oameni simpli, iar limbajul este unul spontan.

Dacă în trecut preocuparea cercetătorilor era de a studia comunitatea rurală în stadiul în care aceasta se afla la un moment dat (în sincronie), în lucrarea „Acțiune și interacțiune umoristică în comunitatea rurală românească”, am luat în considerare atât o perspectivă sincronică, pentru a-i evidenția caracteristicile lingvistice, psiholingvistice și etnografice ale acesteia, cât și una diacronică, pentru a explica evoluția faptelor de limbă înregistrate, în funcție de anumite criterii sociolingvistice.

Dacă mai sus am creionat de ce este încă atât de ofertantă studierea unei comunități rurale, în cele ce urmează voi preciza faptul că cercetarea de față nu vizează doar analiza unei comunități rurale în genere sau comunitatea rurală din România, ci se oprește la o anumită comunitate rurală românească, cea care se întinde de-a lungul Văii Superioare a Mureșului.

„Și totuși de ce comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului?” ar putea fi următoarea întrebare la care m-am văzut nevoită a răspunde. În primul rând, un motiv, și poate cel mai important, pentru care am ales spre a cerceta această arie geografică este că, până în momentul de față, Valea Superioară a Mureșului reprezintă una dintre zonele cele mai puțin exploatate din punct de vedere lingvistic, folcloric și etnologic. Există monografiile ale satelor care au rezervat câteva pagini studiului lingvistic (Dobrea și Dobrea 1999) sau altele care au surprins anumite tradiții și obiceiuri legate de momentele cruciale din viața unui om (Tarcău 2011, Bacoș 2001, Clineag, Petruț A. G., Petruț R. 2016), fără a oferi însă o viziune completă asupra zonei studiate.

În al doilea rând, un alt motiv pentru care această zonă a reprezentat un punct de interes este unul pur subiectiv: fascinația pe care mi-o inspiră locul de baștină și felul în care locuitorii vorbesc, dar și mândria acestora, printre care mă includ și eu, de a-și vorbi propriul grai oriunde ar merge. De aceea, studierea acestei arii geografice îmi conferă posibilitatea de a recupera anumite tradiții și obiceiuri ale locuitorilor din comunitățile de pe Valea Superioară a Mureșului, surprinse în bocete, urături, chiuituri sau orații de nuntă, dar și evidențierea unor aspecte contemporane, reliefate de anumite interacțiuni sociale sau de utilizarea într-un context social actual a moștenirii culturale și folclorice.

O ultimă întrebare care ar putea fi ridicată este: „De ce un studiu umoristic în comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului?”.

În sens larg, umorul este fenomenul care definește o comunitate socială. Acesta funcționează asemenea unui „coagulant” social, contribuind la îmbunătățirea comunicării dintre oameni, având rolul de a binedispune și de a crea coeziune între membrii unei societăți. Mai mult, prin tipul de umor folosit, contextul în care acesta apare sau rolul pe care îl îndeplinește la nivelul societății, se pot creiona diverse concluzii cu privire la mentalitatea grupului vizat, simțul umorului, relațiile

intersociale, conflictele dintre indivizi, relațiile de putere etc. Prin urmare, pentru a descrie o comunitate rurală este util, în primul rând, a analiza/ surprinde mecanismele umoristice care stau la baza acesteia. În sens invers, în vederea alegerii subiectului de analiză, am pornit de la ideea că poate cea mai autentică sursă de umor se regăsește în patrimoniul cultural al oamenilor de la sat, în interacțiunea lor în anumite momente-cheie. Astfel că, pe lângă selectarea unei anumite arii geografice relativ neexploatare din punctul de vedere al cercetărilor lingvistice, folclorice sau etnologice, în prezenta lucrare am urmărit identificarea diferitelor forme sub care umorul poate apărea și mecanismele de creare a acestuia, rolul pe care acesta îl îndeplinește la nivelul comunității, modalitățile de performare, dar și felul în care umorul este receptat de participanții la interacțiune.

2. Stadiul și scopul cercetării

În spațiul românesc, cercetarea limbajului, a comunicării la nivelul unei comunități rurale a constituit o „modă” a secolului al XX-lea când cercetătorii au fost preocupați îndeosebi de identificarea graiurilor în diferite arii geografice, acordând atenție particularităților individuale ale acestora, dar și elementelor comune (Sever 1950, Graur 1955, 1963, Coteanu 1984, Cazacu (coord.) 1967, Petrovici 1970, Ionescu-Ruxăndoiu 1973, Caragiu Marioțeanu 1975, Dumistrăcel 1978, 1997, Rusu G. 1983, Rusu V. 1984, Frâncu 1997). O altă preocupare privind resursele lingvistice și culturale de la nivelul comunității rurale a fost în domeniul etno-folcloric. Astfel, de-a lungul timpului au apărut diverse culegeri sau antologii de folclor, lucrări cu caracter monografic în care sunt dedicate pagini întregi folclorului sau elementelor care constituie patrimoniul cultural al unor comunități rurale².

Pe de altă parte, în spațiul românesc, cele mai importante dintre studiile dedicate fenomenului umoristic s-au concentrat fie pe prezentarea unor aspecte de ordin general, mai exact pe propunerea unor tipologii a umorului verbal (Zafiu 2007), fie s-au orientat spre anumite domenii - mediul politic românesc din perioada comunistă (Popa 2011, Constantinescu 2012), cultura locului de muncă (Măda 2009) ori în mod particular spre anumite tipuri de comunicare - conversația fatică (Săftoiu 2009) sau bancurile etnice din mediul online (Popescu 2011).

Deși umorul reprezintă o condiție intrinsecă a unei comunități rurale - și cu toții resimțim această legătură mai ales când ne gândim la jovialitatea cu care sunt practicate anumite obiceiuri populare sau la râsetele stârnite ca urmare a respectării unor tradiții populare - nu am identificat studii care să explice dintr-o perspectivă interdisciplinară umorul din mediul rural. În linii mari, umorul, deși ușor de recunoscut, este un fenomen greu de definit. Prin urmare, în studiul de față am utilizat conceptul de umor ca un concept „umbrelă” care include ironia, satira sau sarcasmul ca procedee de realizare a umorului.

² În urma acestei precizări cu caracter general nu voi oferi o listă bibliografică a celor mai importante contribuții etnologice, etnografice sau folclorice, întrucât nu au reprezentat un punct de interes pentru lucrarea de față.

Abordând o perspectivă interdisciplinară, lucrarea de doctorat prezintă specificul umorului din comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureşului. Aşadar, prin această cercetare, mi-am propus să răspund la trei întrebări, care constituie de fapt şi întrebările cercetării:

- 1) Care sunt particularităţile acţiunilor şi interacţiunilor umoristice în comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureşului?
- 2) În ce măsură poate fi utilizat umorul ca mijloc de interacţiune socială?
- 3) În ce măsură umorul din comunitatea rurală interferează cu specificul umoristic naţional?

3. Aspecte metodologice

3.1 Colectarea datelor şi descrierea participanţilor

Ideea colectării materialului a apărut în perioada 2011-2012, când am efectuat pentru prima dată o anchetă dialectală în vederea caracterizării graiului de pe Valea Superioară a Mureşului, cu prilejul întocmirii lucrării de licenţă. În primă fază, culegerea datelor a avut ca scop principal obţinerea unor informaţii necesare descrierii unui grai, astfel că, modalitatea de chestionare a informatorilor s-a bazat pe combinaţia dintre o conversaţie dirijată şi discuţii libere (spontane) (Marin, Magda 1983: 13). Materialul selectat a avut ca teme de discuţie: apariţia unor forţe oculte şi opinia sătenilor în legătură cu acestea, vrăjitorii şi superstiţii ale sătenilor, datine şi tradiţii, creaţii folclorice, blesteme, cel de-al Doilea Război Mondial etc.

În perioada 2013-2014, am investigat graiul din zonă din punct de vedere psiho-sociolingvistic şi am ajuns la câteva concluzii privind evoluţia graiului în timp şi în funcţie de anumite particularităţi sociolingvistice (vârstă, sex, statut social, ocupaţie) şi individuale.

Excerptând materialul colectat în vederea obţinerii unor concluzii privind limbajul folosit pe Valea Superioară a Mureşului, am remarcat prezenţa umorului atât în texte cu caracter umoristic, cât şi în cadrul unei comunicări cu un subiect serios. Într-o primă fază, am extras din corpul de deja colectat acele texte în care se putea remarca prezenţa umorului („Greutăţile şi frumuseţile vieţii de demult”, „Fereşte-te de neamuri mai repede decât de duşmani”, „Luatul laptelui”, „Ginerele şi soacra”, „La culesul grâului”, „Zînele printre oameni”, „Cântece funerare. Bocete sau verşuri”) şi le-am prelucrat în funcţie de anumite convenţii dialectale minimale³ şi normele de transcriere folosite în volumul „Interacţiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiţă de tipologie”, coordonat de Ionescu-Ruxăndoiu (2002). Aceste texte însuşesc conversaţii spontane între informatori, precum şi anecdote, bocete sau strigături prilejuite de diverse evenimente desfăşurate la nivelul unei comunităţi rurale.

Aşadar, în urma acestor cercetări anterioare, privind specificul graiului de pe Valea Superioară a Mureşului, am constatat, în mod empiric, faptul că umorul reprezintă o parte intrinsecă a vorbitorilor zonei investigate. Din acest motiv s-a constituit ideea unui studiu privind specificul umoristic din comunităţile rurale de pe Valea Superioară a Mureşului, având la bază exclusiv texte

³ Convenţiile se regăsesc în Anexa 1 a lucrării de doctorat.

înregistrate audio-video. În acest sens, în studiul de faţă am apelat la memoria colectivă a oamenilor din comunităţile rurale din zona investigată, mizând totodată pe o oarecare recuperare a tradiţiilor şi a obiceiurilor parcă din ce în ce mai date la o parte de tânăra generaţie. Am exclus varianta de a folosi monografii, antologii sau alte surse care ar putea cuprinde texte relevante studiului de faţă, deoarece am considerat că umorul dintr-o comunitate rurală trebuie „spus” de oameni care aparţin acestui mediu, căci doar în acest mod se poate vorbi despre umor autentic, specific vatrei satului.

O altă parte a corpusului cuprinde chiuituri (cu substrat umoristic) pe care le-am împărţit în două categorii, în funcţie de locul în care apar: „Chiuituri de joc şi petreceri” (în număr de 47) şi „Chiuituri de nuntă” (în număr de 27). În vederea culegerii acestora pot fi menţionate două modalităţi principale:

1) o primă modalitate constă în înregistrarea audio-video a informatorilor în cadrul unei petreceri (nuntă).

2) înregistrarea individuală a unor informatori care, la nivelul comunităţii, sunt recunoscuţi drept buni cunoscători de chiuituri⁴.

Un alt tip de text cules, cu un evident un substrat ironico-umoristic, este urătura. Deşi în rândul copiilor sunt performate urăturile tradiţionale cunoscute la nivel naţional, în rândul adulţilor, urătura îmbracă o formă distinctă, prin care se caracterizează lumea satului. O astfel de urătură a fost culeasă de la un informator din comuna Sărmaş, care a făcut parte din ceata de feciori a satului ce, în trecut, mergeau la urat, în special la casele fetelor nemăritate. Prin urmare, urătura este o creaţie proprie a cetei respective şi creionează în termeni ironico-umoristici satul aparţinător.

Bocetele cu substrat umoristic reprezintă un alt tip de material ce prezintă interes pentru studiul de faţă. Colectarea acestora a fost realizată prin înregistrarea audio-video a unui informator care în trecut obişnuia să „bocească” la priveghi şi înmormântări. În momentul culegerii datelor, s-au înregistrat un număr de zece bocete, însă pentru acest tip de cercetare am selectat doar trei în care se putea remarca un evident caracter umoristic.

O altă modalitate de culegere a datelor a fost realizată prin înregistrarea în cadrul unui anumit eveniment. Spre exemplu, „Oraţiile de nuntă”, „Jocul pantofului” şi negocierea privind „Pedeapsa mirelui pentru a-şi recupera mireasa” sunt materiale culese din cadrul unei nunţi care a îmbinat latura tradiţională specifică zonei cu una modernă.

Culegerea bancurilor s-a făcut printr-o tehnică asemănătoare metodei focus-grup: 8 informatori cu vârste cuprinse între 30 şi 80 de ani au performat pe rând un număr de 96 de bancuri cu tematică diferită (sexuală, moralizatoare, etnică etc.). Cadrul de desfăşurare a fost unul propice, deoarece relatarea bancurilor a avut loc la o „masă rotundă”, înainte cu o zi de nunta unuia dintre

⁴ Informatorii selectaţi sunt nu numai cunoscători de chiuituri specifice zonei studiate, ci şi performeri renumiţi, care în trecut chiuiau la toate nunţile şi petrecerile organizate. Astăzi, performarea lor se limitează la petrecerile cu membrii apropiaţi şi la nunţile care mai păstrează un iz tradiţional.

informatori, respectiv în cadrul unei petreceri cu prilejul unei zile de naştere. Am dorit să realizez o analiză bazată pe date autentice, astfel că, pe lângă textele dialectale, care au ca particularitate includerea conversaţiilor în relatarea informatorului (Ionescu-Ruxăndoiu 1999: 9-10), înregistrările surprind şi conversaţii spontane directe (faţă-în-faţă).

Pe de altă parte, indiferent că ne raportăm la textele care surprind conversaţii spontane sau la textele prefabricate, pentru a păstra natura lea am avut în vedere o serie de condiţii: informatorii au fost înregistraţi în mediul lor natural (acasă, la diverse petreceri alături de oameni cunoscuţi, la nunţi etc.); în cazul conversaţiilor sau a intervenţiilor din cadrul bancurilor, informatorilor li s-a permis să preia cuvântul atunci când au simţit nevoia să intervină, fără a li se impune anumite reguli; în calitate de anchetator, am încercat să vorbesc în graiul specific zonei pentru a nu-i influenţa pe participanţi să-şi modifice stilul de a vorbi.

Mai mult, culegerea datelor a fost precedată de câteva condiţii ce ţin de etica cercetării (Ionescu-Ruxăndoiu 2002): înregistrările au fost efectuate numai după obţinerea acordului informatorilor; solicitarea acordului a fost însoţită de explicaţii privind folosirea acestora numai în scop ştiinţific şi s-au adus precizări privind confidenţialitatea numelui în cazul în care s-a dorit acest lucru.

Înregistrările audio-video au fost succedate de o transcriere dialectală menită să surprindă particularităţile lingvistice specifice mediului rural ce ar putea contribui la efectul umoristic, dar şi de consemnarea trăsăturilor paralingvistice (intonaţia, tempo-ul, pauzele, intensitatea vocii etc.) sau a unor gesturi semnificative, care mi-au fost de ajutor în special în capitolele „Performarea” şi „Răspuns la umor”.

Pe lângă înregistrările audio-video şi transcrierile aferente, o altă metodă de colectare a datelor este cea a chestionarului. Acesta a fost utilizat în vederea culegerii poreclelor şi supranumelor din zona investigată. Pentru alcătuirea chestionarului, am ales patru întrebări deschise, potrivit cărora răspunsul aşteptat a fost un cuvânt, o sintagmă (supranumele/ porecla/ ce poate fi constituit/ă din unul sau mai multe cuvinte) sau un comentariu extins privind provenienţa poreclelor sau supranumelor enumerate. Acestea urmăresc următoarele aspecte: prima întrebare („Aţi atribuit vreodată o poreclă unei persoane? Dacă da, menţionează!”) vizează menţionarea unor porecle proprii, a doua („Ce alte porecle⁵ mai cunoaşteţi?”) solicită enumerarea tuturor poreclelor pe care aceştia le cunosc, a treia („Aveţi idee de ce au fost porecliţi oamenii în acest fel?”) are în vedere specificarea contextului sau a circumstanţelor în care au luat naştere poreclele, iar ultima întrebare („Care sunt numele de familie pe care dumneavoastră le consideraţi cele mai interesante din cele pe care le cunoaşteţi?”) vizează menţionarea acelor nume de familie care sunt considerate mai puţin comune.

Chestionarul a fost distribuit iniţial unui număr de 5 persoane, din familie şi din cercul de prieteni, pentru a testa dacă întrebările au fost formulate coerent şi pot fi înţelese de persoane de vârste şi grad de instrucţiune diferit, urmând ca mai apoi să fie distribuit unui alt număr de 30 de subiecţi cu

⁵ În capitolul „ Antroponimia”, voi face distincţia dintre poreclă şi supranume, însă în cadrul chestionarului am folosit doar termenul poreclă, întrucât există o probabilitate foarte scăzută ca subiecţii să cunoască denumirea de supranume şi ceea ce presupune acest concept.

vârsta cuprinsă între 18 și 80 de ani, de gen și statut social diferit (lucrător în fabrică, fermier, pensionar, cântăreț bisericesc, profesor, ziarist, staroste, asistent medical, manager, inginer mecanic etc.)

Rezultatele obținute constau în culegerea a peste 300 de porecle și supranume, care sunt însoțite de explicații, ceea ce mi-a permis să elaborez un „glosar” de porecle cu substrat umoristic.

3.2 Aspecte „de culise” în ancheta de teren

În vederea culegerii datelor am întâmpinat anumite dificultăți privind găsirea unor subiecți care să corespundă cerințelor și care să fie dornici în a performa texte cu caracter umoristic. Astfel, cerința de bază a fost performarea unor conținuturi care să țină fie de aspecte legate de viața satului sau de tradiții și obiceiuri, fie să treacă prin propriul filtru al creativității anumite texte, care în realitate sunt cunoscute la nivel național, cum este cazul bancurilor. Prin urmare, un punct slab al cercetării este tocmai acela de a nu fi putut să găsesc performeri din toate comunitățile rurale de pe Valea Superioară a Mureșului, care să fie dispuși în a performa diverse structuri umoristice, cu atât mai mult când li se aducea la cunoștință că vor fi înregistrați. Primul dintre motivele pentru care selectarea subiecților a fost una destul de dificilă a constat în faptul că există din ce în ce mai puțini oameni cunoscători de texte tradiționale transmise prin viu grai (precum chiuituri, bocete, urături, orații de nuntă, povestiri despre farmece, apariția unor forțe oculte etc.), cu atât mai mult ca acestea trebuiau să fie și umoristice. Un al doilea motiv a constat în faptul că, de regulă, aceste tipuri de text au un grup țintă, astfel că oamenii, deși au fost asigurați de confidențialitatea numelui- în cazul în care se dorea acest lucru- , au considerat că relatarea unor astfel de texte ar putea strica relația dintre ei și vecinii lor.

O altă dificultate întâmpinată a ținut de crearea unei legături cu subiecți necunoscuți, întrucât cei mai tineri dintre ei nu au răspuns pozitiv, dând de înțeles că le este rușine, iar cei mai în vârstă nu au înțeles natura cercetării. Prin urmare, una dintre soluțiile cea mai la îndemână a fost să apelez la intermediari, care au reușit să-i convingă pe cei care puteau îndeplini cerințele cercetării. Totuși, pentru a acoperi toate comunitățile rurale de pe Valea Superioară a Mureșului, am elaborat chestionarul antroponimic în așa fel încât subiecții să nu fie nevoiți să-și dezvăluie identitatea, deoarece la sat, mai ales în rândul celor în vârstă, încă mai există credința conform căreia ți-ai putea crea probleme de relaționare cu vecinii dacă le dezvălui porecla. Totuși, pentru a avea o evidență privind evoluția denominației neoficiale, am cerut să se specifice vârsta și sexul, mizând pe faptul că subiecții mai în vârstă vor cunoaște porecle și supranume mai vechi, iar cei mai tineri denumiri neoficiale, care au legătură cu zilele noastre.

PARTEA I

Al doilea pas pe care l-am făcut în cercetarea de față, pentru a răspunde la întrebările de la care am pornit, a fost stabilirea modalității de structurare a lucrării. Prin urmare, lucrarea a fost împărțită într-o parte teoretică și una de analiză propriu-zisă a datelor, fiind intermediare de un

capitol redus ca dimensiune, în care sunt relevate câteva aspecte istorico-geografice și lingvistice ale Văii Superioare a Mureșului.

Prima parte a lucrării, cea dedicată noțiunilor teoretice, este împărțită în trei capitole în care sunt prezentate cele mai relevante noțiuni teoretice ce privesc la fenomenul umoristic.

CAPITOLUL 1. Complexitatea fenomenului umoristic

1. Relația dintre comic, umor și ironie

În primul capitol, am delimitat conceptul de umor de alte concepte adiacente, comic și ironie, și am stabilit care este relația dintre acestea. Conform unor studii de specialitate (Escarpit 1972, Emelina 1991, Berger 1998) am ajuns la concluzia ca umorul este un fenomen subordonat comicului și supraordonat ironiei⁶.

1.1 Comicul – fenomen supraordonat umorului?

Potrivit afirmațiilor lui Berger (1998), comicul are ca trăsături esențiale șansa, accidentul și greșeala, dar care nu ia o formă distructivă asemenea tragediei. Gourévitch (1975: 13) îl vede drept o pluralitate de impulsuri (farsa, satira, umorul și ironia), iar Emelina (1991: 69) este de părere că numim comic anormal, fără efect și detașat de sine și are două componente: una verbală și una nonverbală. Pe de altă parte, Genette (2002) este de părere că producerea unui efect comic ține atât de latura subiectivă a performerului, cât și de interacțiunea cu ceilalți, iar Panaitescu (2003) vede conceptul de comic un fenomen complex ce implică o atitudine satirică, una umoristică și una neutră. Rezumând concepțiile autorilor enunțați mai sus, ajungem la concluzia că umorul este un fenomen subordonat comicului, alături de ironie și satiră.

1.2 Ironie și umor – suprapuneri sau delimitări?

Conceptele de ironie și umor au suscitat de-a lungul timpului diverse păreri. Unii teoreticieni consideră ironia un fenomen opus umorului (Attardo 2001, Genette 2002: 196, Gurillo și Ortega 2013: 1), alții tratează ironia ca un principiu de bază a creării umorului (Escarpit 1972, Ducrot 1984, Emelina 1991).

În lucrarea de față am considerat ironia un fenomen subordonat umorului, pentru a explica mecanismele de formare a umorului regăsit în corpusul selectat.

1.2.1 Funcțiile umorului și ale ironiei din perspectivă lingvistică

⁶ Pe parcursul lucrării, s-au menționat și studii (Attardo 2001, Gurillo și Ortega 2013) care tratează ironia ca fenomen distinct, însă în cercetarea de față am considerat ironia o formă de manifestare a umorului.

Attardo (2008) a încercat să stabilească elementele comune, precum și cele care diferențiază conceptele de umor și ironie, identificând funcții umoristice - *de-angajarea, de-funcționalizarea, transmiterea unei informații, testarea* -, respectiv funcții ale ironiei - *afilierea la un grup, sofisticarea, evaluarea, politețea, persuasiunea și retractibilitatea*.

1.2.2 Complexitatea procesării fenomenului umoristic și ironic

Pentru a marca elementele comune și punctele diferențiatore dintre umor și ironie, Giora (1995) evidențiază trei condiții esențiale: condiția de relevanță, cerința de informativitate gradată și anulabilitatea. Mai mult, autoarea împarte fenomenul ironiei în două categorii (ironii evidente și ironii familiare) și vede umorul drept un fenomen care necesită atât o interpretare literară, cât și una figurată.

2. Concluzii parțiale

În viziunea teoreticienilor literari, comicul este văzut ca un fenomen supraordonat umorului și ironiei. Din perspectivă lingvistică, comicul poate fi privit drept o categorie estetică, care are ca trăsături principale caracterul subiectiv și cel relațional. Umorul și ironia, pe de altă parte, sunt două concepte mult discutate atât de teoreticienii literari, cât și de lingviști, care le-au plasat nu numai într-o relație de complementaritate, ci și într-una de subordonare, evidențiindu-se astfel atât similarități, cât și diferențe funcționale.

3. Ce este umorul?

3.1. Scurtă descriere a conceptului de umor din Antichitate până în prezent

Mai mult, căutând cele mai vechi surse ale umorului, am constatat că acesta își are rădăcinile în Antichitate, fiind un punct de mare interes pentru gânditorii antici (Platon, Aristotel și Cicero). Deși nu-l consideră un fenomen caracteristic oamenilor superiori, gânditorii antici observă totuși prezența neconținută a acestuia în viața oamenilor. Dacă în Evul Mediu umorul a fost semnalat doar prin opera lui Dante, *Divina comedie*, în epoca renescentistă acesta a cunoscut o perioadă de înflorire, privindu-l pentru prima dată din perspectivă psihologică, literară, filosofică, sociologică etc. Din acest moment au luat naștere o serie de teorii ale umorului – teoria superiorității, a ostilității, a incongruenței, a eliberării – care în timp s-au dezvoltat, reprezentând instrumente de analiză a structurilor umoristice valabile până în ziua de astăzi.

3.2 Posibile definiții ale umorului

Plecând de la teoriile propuse de-a lungul timpului, am încercat să propun o definiție generală a umorului, însă am constatat că mă aflu în imposibilitatea de a formula o definiție care să acopere toate domeniile pentru care umorul a reprezentat un punct de interes și, mai mult, toate perspectivele din care acesta a fost studiat. Prin urmare, am citat câteva definiții propuse în

literatura de specialitate (Bergson 1992, Baym 1995 [2006], Nijholt 2006, Zafiu 2007), apoi am clasificat umorul în funcție de procedeele de realizare, tipurile de umor, stilurile și funcțiile acestuia, iar în final am încadrat umorul românesc în context european și am constatat că în perioada comunistă umorul a început să se „amestece” cu alte tipuri de discurs⁷, iar în contemporaneitate acesta este privit ca un fenomen practicat de „bufoni” cu scopul de a starni un râs zeflemitor⁸.

3.3 „Fațete” ale umorului

Negreșit umorul reprezintă un fenomen complex extrem de studiat de-a lungul timpului, el fiind văzut drept un fel de „miraj” care, pe cât de prezent se află în viețile noastre, pe atât de greu este de surprins din toate unghiurile sale.

Deși la o primă vedere avem tendința să punem semnul egal între umor și râs, în literatura de specialitate se vorbește despre umor ca *fenomen extern râsului* (Morreall 1983, Bremmer 2006). Așadar, umorul și râsul sunt două fenomene complexe, distincte care se încearcă a fi definite de specialiști din varii domenii, dar care ridică în continuare întrebări și probleme cu privire la „nașterea” acestor mecanisme. Totuși, pentru analiza acestora trebuie să se plece de la dimensiunea culturală, morală, etică și socială a indivizilor care performează sau receptează umorul, dar și a celor care „practică râsul”, chiar dacă acesta este provocat de situații non-umoristice.

Pe de altă parte, dacă unii teoreticieni (Koestler 1964/1976 apud Pritzker, Runco, 1999: 52) l-au văzut drept un *act creativ*, având la bază elemente precum incongruența și elementul surpriză sau stări emoționale precum plăcerea și eliberarea (Wicker 1985 apud Pritzker și Runc 1999: 48), alții văd umorul ca un *act de persuasiune*, deoarece de cele mai multe ori este utilizat cu scopul de a transmite o emoție pozitivă, care contribuie la sporirea eficienței persuadării receptorilor (Kapferer 2002). Mai mult, din perspectiva psihologiei cognitive, umorul este văzut „o stare psihică determinată de o situație sau formulare comunicațională verbală, gestuală sau muzicală”⁹ și are rolul de a crea coeziune între diverse grupuri sau de a consolida relațiile dintre interactanți.

3.4 Procedee de realizare a umorului

Jocurile de cuvinte reprezintă o modalitate de performare a umorului prin care un cuvânt, o propoziție sau chiar o frază sunt reciclate pentru un nou uz semantic. Acest procedeu de performare a umorului nu garantează neapărat determinarea unor reacții puternice, însă există anumite elemente de incongruență care ne binedispun sau ne fac să zâmbim. *Aluzia* reprezintă un alt procedeu umoristic prin intermediul căruia se face o referire indirectă la o realitate cunoscută.

⁷ *Umorul național*, România Literară, București, nr. 47, 1999, URL: http://www.romlit.ro/umorul_national, accesat la 7 iunie 2015.

⁸ *Rîsul, umorul și românii*, Dilema Veche, anul X, nr. 485, 30 mai-5 iunie 2015.

⁹ URL: <http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.html>, accesat la 21 mai 2015, ora 17:31

Aluzia asupra unei situații sau persoane poate fi făcută atât de sursa mesajului, cât și de receptor, fără a fi menționată în mod direct. *Revenirea* sau *repetiția* constituie o tehnică de creare a unei structuri umoristice elaborate în mod deliberat sau chiar intenționat, numai pentru a reveni și a corecta imediat ceea ce a fost spus anterior, producându-se astfel nu numai o situație amuzantă, ci și una oarecum ironică. *Tachinarea* ia forma unor remarce directe asupra imaginii sau a slăbiciunilor unei persoane, fără a avea intenția de a ofensa sau insulta persoana în cauză (Martin 2007: 13). *Ironia* este un procedeu adesea menționat în studiile despre umor (Norrick 1994, 2003; Giora 1995, 2011; Jorgensen 1996; Kotthoff 2003), constituind o formă de expresie a acestuia. *Umorul negru* combină gluma cu furia și amărăciunea, astfel că poate servi unor scopuri interpersonale negative (Dolitsky 1983) sau poate provoca un amestec de emoții precum amuzament, rușine sau dezgust (Aillaud și Piolat 2012). *Satira* reprezintă acea formă agresivă a umorului, care are ca țintă instituțiile sociale sau politica socială, iar *sarcasmul* este o formă agresivă a umorului, care are drept țintă o persoană, nu o instituție sau o formă politică (Martin 2007: 13).

3.5 Tipuri de umor

Fiind un fenomen variat, prezent în toate aspectele vieții, umorul a stârnit interesul unor domenii variate, precum: sociologia, psihologia, antropologia, lingvistica etc. Din perspectivă lingvistică umorul este împărțit în umor *verbal*, care este înțeles și performat prin intermediul limbajului (cf. Raskin 1985; Attardo și Raskin 1991; Chiaro 1992; Attardo 1994; Alexander 1997; Norrick 1993, 2004a), respectiv umor *non-verbal*, care este un produs al limbajului corporal (cf. Raskin 1985, Norrick 2004a). Dynel (2009) clasifică umorul verbal în două categorii: *umorul convențional* (sau gluma) și *umorul conversațional*. În categoria umorului convențional se încadrează următoarele subtipuri: gluma cu structură fixă, anecdota fără poantă finală (engl. „shaggy-dog story”), *gluma de tip întrebare-răspuns* (engl. „riddle”) și *gluma scurtă* (engl. „one-liner”). Pe de altă parte, unitățile umorului conversațional variază de la lexeme formate dintr-un cuvânt, la propoziții sau fraze, ori chiar la schimb de replici amuzate intercalate într-o conversație non-umoristică (Dynel 2011). Pentru acest studiu, am adăugat la aceste clasificări *umorul neintenționat* sau *accidental* și *umorul fizic* sau *corporal*.

3.6 Stiluri ale umorului

Deși modalitatea de performare a umorului variază în funcție de context, o importanță deosebită o au trăsăturile de personalitate specifice fiecărui individ, drept pentru care studiile psihologice (Martin 2007) au prezentat un interes aparte în vederea identificării unor stiluri ale umorului. Așadar, din punct de vedere psihologic, umorul servește unor numeroase funcții interpersonale, unele dintre ele contribuind la stabilirea coeziunii sociale sau eficientizarea comunicării dintre indivizi, altele având rol coercitiv, peiorativ sau lingușitor (Martin 2007: 276).

Umorul poate avea rolul de a intensifica relația cu sinele sau poate eficientiza relația cu ceilalți, poate avea caracter binevoitor sau malițios, drept urmare, din suma acestor trăsături rezultă patru

stiluri distinctive ale umorului: afiliativ, de auto-consolidare, agresiv și autodistructiv (Martin 2007).

3.7 Funcțiile umorului

În concepția lui Meyer (2000: 315), funcțiile umorului se pot identifica prin aplicarea principalelor teorii ale umorului, acestea având drept corespondente funcțiile retorice, precum: identificarea, clarificarea, diferențierea și întărirea. Teoria eliberării (Spencer 1860, Freud (1960 [1905])). explică utilizarea umorului cu scopul de a detensiona interlocutorii; conform teoriei incongruenței (Suls (1972, 1977, 1983; Ritchie 1999, Moreall 2009), umorul reliefează noi perspective comunicaționale, iar din perspectiva teoriei superiorității (Morreall 1983, 1987; Gruner 1997) umorul este utilizat pentru a critica opoziția dintre membrii unui grup sau cu scopul de a-i uni pe acei membri aflați în opoziție (Meyer 2000: 316). Pe de altă parte, Hay (2000) consideră că umorul servește unor multiple funcții în cadrul unui discurs. Acestea sunt împărțite pe trei nivele: funcții bazate pe solidaritate, funcții care au la bază puterea și funcții psihologice.

3.8 Umorele românești în raport cu alte culturi europene. O scurtă trecere în revistă.

Pornind de la publicația britanică „The Telegraph”, din anul 2011, care a realizat un studiu privind diferențele culturale între diverse țări europene, privind fenomenul umoristic, am observat că Germania este considerată țara cu cel mai slab simț al umorului, urmată de Turcia, Anglia, Franța, Belgia și Polonia. Astfel, germanii sunt considerați rigizi și exagerat de serioși, englezii sunt considerați a avea un simț al umorului cinic, sec, uneori chiar caustic, italienii au un umor ca ia forma autoironiei, iar în țările din Europa de Est, umorul este sobru, dat fiind faptul că acestea s-au aflat mulți ani sub un regim totalitar.

În cultura românilor, practicile umoristice au început să fie din ce în ce mai des valorificate în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, având ca subiect de bază „scena” politică de la acea vreme. Mai târziu, s-a observat amestecarea umorului cu orice tip de discurs, punând accent pe promovarea unor teme frivole, cu substrat sarcastic și ironic, astfel că până și domeniile, altă dată luate în serios, precum muzica, buletinul meteorologic, arta, sportul sunt tratate din această perspectivă, pe un ton depreciativ¹⁰.

CAPITOLUL 2. Teoriile umorului

1. Noțiuni introductive

¹⁰ *Umorele naționale*, România Literară, București, nr. 47, 1999, www.romlit.ro/umorul_national, accesat în data 7 iunie 2015, ora 22:13.

Cel de-al doilea capitol al primei părți prezintă cele mai importante dintre teoriile nelingvistice ale umorului (teoria superiorității, teoria eliberării și teoria incongruenței), care, în definitiv, au reprezentat punctul de plecare în studiul fenomenului umoristic, dar și teoriile lingvistice ale umorului (Raskin 1985, Attardo și Raskin 1991), care explică mecanismele care stau la baza creării acestuia.

2. Teoriile nelingvistice ale umorului

Așadar, în acest capitol am pornit prin a prezenta cele mai vechi concepții privind fenomenul umoristic și am urmărit evoluția acestuia în funcție de diferite teorii elaborate de marile școli de filosofie, sociologie, psihologie etc.

2.1 Teoria superiorității

Prima teorie pe care am avut-o în vedere este cea a *superiorității*, care este de altfel și cea mai veche dintre cele enumerate mai sus. Apoi, am făcut o trecere în revistă a concepției marilor filosofi antici, Platon, Aristotel și Socrate, după care am descris viziunea lui Hobbes și impactul pe care acesta l-a avut în epoca premodernă, urmând ca în final să evidențiez impactul pe care toți aceștia l-au avut în elaborarea studiilor ulterioare privind fenomenul umoristic.

Un alt punct de interes a fost concepția lui Gruner (1997) cu privire la teoria superiorității, conform căreia într-o situație amuzantă va exista întotdeauna un „învingător” și un „învingut” din care au derivat alte ipoteze ce trimit la ideea că râsul ca formă de manifestare a umorului evidențiază un soi de superioritate față de ceilalți.

Din această teorie au derivat câteva subcategorii precum „teoria batjocurii” („derision” theory), teoria „ostilității” („hostility” theory) sau teoria „adaptării superioare” („superior adaptation” theory).

Așadar, literatura de specialitate (Sully 1902, Morreall 1987, Du Pre 1998) consideră că teoria superiorității este insuficientă pentru tratarea analizei umorului, deoarece pune în discuție denigrarea altor persoane sau concepții, iar plăcerea pe care o simțim rezidă din nefericirea altora.

2.2 Teoria eliberării

O a doua teorie prezentată în acest capitol a fost *teoria eliberării* care are la bază concepția freudiană asupra umorului. Teoria eliberării discută umorul din perspectivă psihologică și privește râsul ca o necesitate de a minimaliza tensiunea pe care un individ și-o inhibă. Pentru Freud (1960 [1905]), doar reprimarea dorinței sexuale și a ostilității duc la un râs eliberator, pe când în viziunea lui Morreall (1987) orice situație tabu poate fi un factor ce permite eliberarea prin râs.

Spencer (1860) consideră că fiecare emoție are un anumit comportament derivat, astfel că râsul reprezintă o descătușare a tensiunilor, care contribuie la eliberarea energiilor nervoase acumulate. Pe de altă parte, Berlyne (1972) este de părere că umorul reprezintă creșterea rapidă a plăcerii, oamenii detensionându-se de energii negative prin interacțiunea de tip umoristic.

2.3 Teoria incongruenţei

Una dintre cele mai importante teorii nelingvistice ale umorului, dar cu puternice influenţe în cercetările lingvistice asupra umorului, este teoria incongruenţei. Aceasta consideră incongruenţa o sursă de amuzament, deoarece se produce atunci când se încalcă unul din tiparele noastre mentale. Teoria îşi are rădăcinile în filosofia lui Kant şi Schopenhauer, care poziţionează râsul drept o reacţie la o situaţie illogică, neaşteptată sau absurdă. Mai mult, Schopenhauer crede că râsul este rezultatul dintre modalitatea în care un individ percepe un obiect şi reprezentarea conceptuală a acestuia.

Mai târziu, o serie de teoreticieni (Spencer 1860, Delage 1919, Bergson 2005 [1911], Morreall 1997) contrazic concepţia precursorilor, conform căreia orice incongruenţă poate determina râsul, uneori ea poate provoca uimire sau dezgust şi nu amuzament. De altfel, o extensie a teoriei este cea a teoriei incongruenţei şi a rezolvării (Morreall 1983), care presupune descoperirea incongruenţei şi rezolvarea ei.

2.4 Concluzii parţiale

Primele teorii ale umorului au fost desprinse din domenii variate, precum filosofie, sociologie sau psihologie, şi au fost preocupate să răspundă la întrebări precum: „Ce este umorul?”, „Cum se manifestă acesta?”, „În ce situaţii apare?”, „La ce ne ajută?” etc. În încercarea descifrării enigmei umorului, au apărut cele mai importante teorii nelingvistice ale umorului (teoria superiorităţii, teoria eliberării şi teoria incongruenţei), care au privit acest fenomen din diverse perspective, fără a reuşi însă să-l epuizeze, umorul suscitând şi astăzi noi şi noi întrebări.

În concluzie, problematica fenomenului umoristic a fost dezbătută încă din Antichitate şi continuă până în zilele noastre, umorul fiind un factor omniprezent şi un ingredient indispensabil în relaţionarea dintre indivizii unei societăţi, indiferent de natura acesteia.

3. Teoriile lingvistice ale umorului

3.1 Noţiuni introductive

Al treilea capitol al primei părţi - şi cel mai extins ca dimensiune - este cel dedicat teoriilor lingvistice ale umorului.

3.2 Teoria scenariilor semantice (Semantic Script Theory of Humor – SSTH)

În prima parte a acestui capitol, am prezentat teoria scenariilor semantice (Semantic Script Theory of Humor - SSTH), propusă de Raskin (1985), care are în vedere o perspectivă lingvistică bazată pe incongruenţa dintre scenarii. Potrivit acestei teorii majoritatea glumelor pot fi explicate din punct de vedere semantic, având la bază presuposiţiile făcute de emiţător şi receptor, care trebuie să coincidă la un anumit nivel. Înţelegerea unui enunţ sau interpretarea semantică depinde de două aspecte: cunoaşterea lexiconului şi factori extralingvistici. Prin urmare, se porneşte de la ideea că,

în mintea vorbitorilor este stocat, pe lângă anumite sensuri ale cuvintelor, un repertoriu de structuri cognitive, „scenarii” („scripts”) care reprezintă totalitatea cunoştinţelor legate de anumite proceduri standard, de rutină, situaţii elementare etc.

Pe scurt, pentru ca un text să fie considerat amuzant trebuie să satisfacă două condiţii:

1. Textul este compatibil, în întregime sau parţial, cu două scenarii;
2. Cele două scenarii compatibile cu textul sunt opuse (Raskin 1985: 99).

Pe lângă noţiunea de „opoziţie între scenarii”, autorul propune şi noţiunile de „reţea semantică” şi comunicare de tip „non-bona-fide” care se referă la o comunicare în care accentul cade pe umor sau jovialitate în conversaţie.

3.3 Necesitatea revizuirii teoriei semantice a umorului într-o teorie generală a umorului verbal (General Theory of Verbal Humor – GTVH)

Cea de-a doua teorie lingvistică de mare interes este teoria generală a umorului verbal (General Theory of Verbal Humor - GTVH), care derivă din SSTH şi este dezvoltată de Attardo şi Raskin (1991). Dacă SSTH este o teorie semantică prin excelenţă, GTVH se doreşte a fi o teorie lingvistică, ce include şi alte arii lingvistice, precum lingvistica textuală, teoria naraţiunii şi pragmatica. Aceasta adaugă, pe lângă parametrul „opoziţia scenariilor”, alţii cinci, precum: limbajul, ţinta, strategia narativă, situaţia şi mecanismul logic.

Prin urmare, *limbajul (LA)* conţine toate informaţiile necesare pentru construirea şi verbalizarea unui text, *strategia narativă (NA)* reprezintă modalitatea prin care este prezentată o glumă (dialog, ghicitoare, conversaţie etc.), *ţinta (TA)* se referă la obiectul asupra căruia se îndreaptă gluma şi conţine nume de grupuri sau indivizi la care se ataşează stereotipuri umoristice, *situaţia (SI)* cuprinde detalii despre subiectul abordat, actanţii implicaţi, instrumente, activităţi etc., *Mecanismul logic (LM)* reprezintă acel parametru care are în vedere modalitatea în care două scenarii se apropie sau se unesc (Ruch, Attardo şi Raskin 1993: 125), iar *opoziţia scenariilor (SO)*, concept preluat din SSTH şi se referă la opoziţia dintre două scenarii ale unei glume.

Teoria generală a umorului verbal prezintă, aşadar, un mecanism „capabil” să genereze un număr infinit de glume, combinând diverse valori pe care fiecare parametru le poate avea.

Din categoria teoriilor umorului specifice lingvisticii cognitive, am ales spre a detalia teoria relevanţei. Astfel, am descris ce presupune teoria relevanţei, folosindu-mă de concepţia lui Sperber şi Wilson (1998), apoi am evidenţiat care este relaţia dintre aceasta şi umor. Pentru aceasta, am adus în discuţie viziunea lui Curcó (1997) şi pe cea a lui Yus (2016).

3.4 Alte contribuţii la cercetarea lingvistică a umorului

Johnson (apud Alexander 1997: 59) a propus un model care l-a precedat pe cel al lui Attardo şi Raskin. Acesta conţine tot 6 variabile, după cum urmează: a) obiectul glumei; b) persoana care spune gluma; c) audienţa; d) contextul; e) cunoştinţe comune; f) gluma.

Paolillo (1996) îmbină mai multe modele a teoriei SSTH, identificând diferite tipuri de mecanisme logice în desenele animate, dar care pot fi regăsite și în alte structuri umoristice, iar Veale (2004: 426), prin perspectiva pe care o impune, este de părere că logica socială ar trebui considerată o parte fundamentală a teoriei și nu doar un conector pentru o teorie semantică.

3.5. Teorii cognitiviste ale umorului

3.5.1 Umorul din perspectiva lingvisticii cognitive

Brône și Feyaerts (2003) pornesc de la concepția potrivit căreia interpretarea umorului implică o activitate inferențială complexă, metonimia jucând un rol esențial în acest proces. În același sens, Barcelona (2003: 97) consideră că metonimiile sunt indicii prefabricate în scopul descoperirii unei modalități de interpretare plauzibile a unei glume sau anecdote.

Pollilo (1996: 248), în schimb, redescoperă niște elemente specifice teoriei semantice a umorului, referindu-se la umor ca la „două imagini sau idei diferite, dar legate între ele, ce au loc una în proximitatea celeilalte”¹¹, care contrastează printr-un număr de antonimii: „curat/ murdar, puternic/ slab, clar/ înșelător și viu/ mort”¹².

Goel și Dolan (2001) au arătat că în procesarea glumelor verbale și ale celor referențiale sunt implicate diverse arii lingvistice, astfel că pot exista glume fonologice sau glume semantice. Prin urmare, ei procesează materialul umoristic din punct de vedere semantic sau fonologic, căutând componentele afective ale umorului și ajung la concluzia că atât umorul verbal cât și cel referențial implică opoziții de scenarii, suprapuneri și reinterpretări.

3.5.2. Analiza glumelor din perspectiva lingvisticii cognitive

În teoria lui cu privire la rezolvarea incongruenței (engl. „incongruity resolution” (IR) Ritchie (2004) ignoră ideile de bază ale lui Raskin, redefinind modelul IR prin introducerea conceptului de „reinterpretare”, care substituie de fapt fenomenul de „rezolvare” a unei incongruențe. El mai adaugă că regulile glumelor reinterpretate sunt abstracte, fiind la un nivel la care informațiile sunt manipulate, iar între glumele verbale și cele referențiale există în mod clar distincții care trebuie avute în vedere în momentul analizei acestora.

De asemenea, autorul propune mai multe clasificări ale glumelor, încercând să găsească o teorie formală a acestora. Astfel, Ritchie (2004) împarte materialul umoristic în jocuri de cuvinte (*puns*) și glume cu interpretare forțată (*forced interpretation jokes*). În termenii lui Ritchie (2004), *glumele care au la bază jocurile de cuvinte* sunt dependente de o ambiguitate fonetico-lexicală sau de o identitate fonetică, iar termenul ambiguu apare în partea inițială și nu în poanta finală. Pe de altă parte, *glumele cu reinterpretare forțată* sunt acele structuri umoristice ale căror interpretare este eronată (misinterpretation), care se poate manifesta atât la nivel perlocuționar, cât și la nivelul

¹¹ „two different but related images or ideas that take place in proximity to one another” (Pollilo 1996: 248)

¹² „clean/dirty, strong/weak, clear/deceptive, and alive/dead” (Pollilo 1996: 248).

forței ilocuționare (Brône 2008). Cele mai relevante exemple de glume cu interpretare forțată sunt cele de tipul întrebare-răspuns.

3.5.3. Teoria relevanței și umorul

În linii mari, teoria relevanței aplicabilă textelor umoristice are la bază patru premise elaborate de Sperber și Wilson (1986, 1995):

- a) enunțurile au mai multe interpretări posibile, toate însumând informații codate lingvistic;
- b) nu toate interpretările pot fi în egală măsură accesibile pentru receptor;
- c) receptorii își au propriile criterii de selecție între posibilele interpretări a unei propoziții pe care le folosesc în mod constant;
- d) criteriul relevanței permite acceptarea unei singure interpretări a ceea ce intenționat să spună vorbitorul.

3.5.3.1. Aspecte generale ale teoriei relevanței

Principiul fundamental al teoriei relevanței este antrenarea cogniției umane în vederea maximizării relevanței, încercându-se obținerea celor mai bune rezultate, prin intermediul unor factori: stimuli verbali, comportament nonverbal, contextul fizic, mentalitatea indivizilor etc.

Sperber și Wilson (1986: 32) afirmă că teoria relevanței intenționează să „identifice mecanismele fundamentale, înrădăcinate în psihologia umană, care explică în ce mod oamenii comunică unii cu alții”¹³. Pe de altă parte, Yus (2016: 1) consideră că teoria relevanței este o teorie cognitivă a comunicării umane, care are ca scop analiza inferențelor realizate de receptor în încercarea sa de a identifica intenția comunicativă a vorbitorului, bazându-se pe codul verbal (scris, vorbit) sau nonverbal (gesturi, expresii faciale etc.) transmis și pe predicțiile relevante ale comunicatorului pe care le face în momentul alegerii unui enunț sau text prin care își codifică propriile gânduri pe care, ulterior, le transferă altor persoane.

3.5.3.2. Teoria relevanței aplicată umorului verbal

Umorele sunt tratate pentru prima dată din perspectiva teoriei relevanței de Jodlowiec (1991), care a insistat pe rolul contextului interpretării unei glume, ce poate fi văzut drept un subset al credințelor și premiselor despre lume ale receptorului. Ideea de la care pleacă are la bază faptul că emițătorul are control în ceea ce privește contextul glumei, iar receptorul accesează acele mecanisme de generare a umorului în vederea interpretării acestuia. Meritul teoriei lui Jodlowiec (1991) este de a explica de ce oamenii ar putea să râdă la același lucru din diferite motive, făcând în același timp anumite predicții cu privire la ceea ce ar putea „să ucidă” glumele.

¹³ „to identify underlying mechanisms, rooted in human psychology, which explain how humans communicate with one another” (Sperber și Wilson 1986: 32).

Merino-Ferradá (1993) ia în discuție jocurile de cuvinte din perspectiva teoriei relevanței, considerând că acestea trebuie să fie abordate prin prisma a două interpretări diferite. Potrivit teoriei relevanței, prima interpretare trebuie să fie în acord cu principiul relevanței conform căruia receptorul va selecta doar ceea ce a intenționat vorbitorul, cea de-a doua poate fi rezultatul unui fond subiectiv al receptorului.

3.5.3.3 Relevanța în interacțiunea umoristică

Deși teoria relevanței a fost aplicată, în primă fază, construcțiilor comunicaționale fixe, în timp s-a dovedit utilitatea ei și în cadrul conversațiilor. Astfel, privind umorul conversațional din perspectiva teoriei relevanței, Yus (2016) propune patru funcții generale ale umorului conversațional: a) *aprofundarea legăturilor și solidarității dintre interlocutori*; b) *Diminuarea actelor agresive*; c) *Legătură socială*; d) *Exercitarea sau rezistența la putere*

Pornind de la trăsăturile generale și funcțiile umorului conversațional, Yus (2016) propune un model de aplicare a teoriei relevanței asupra acestui tip de umor. Acesta este de părere că atâta timp cât o informație procesată este relevantă, o informație transmisă într-un cadru conversațional umoristic, ar trebui să fie relevantă și pentru interacțanți astfel încât să genereze niște efecte specifice, care să-i determine la un efort de interpretare.

Chiera (2014: 14) sugerează că atunci când sunt mai mulți participanți la discuție, cunoștințele noastre despre ceea ce știu, gândesc sau își doresc sunt limitate și probabile, iar vorbitorul trebuie să anticipeze intențiile celorlalți și să dea un sens colectiv celor spuse. În același sens, Holmes (2005 apud Yus 2016: 328) crede că într-o conversație, interacțanții construiesc o oarecare ordine socială după care împărtășesc o interpretare a ceea ce dorit să exprime, drept pentru care participanții la comunicare trebuie să se cunoască foarte bine.

Liedtke (2001 apud Yus 2016: 227) afirmă că relevanța poate fi negociată de participanții la dialog, iar Oropeza-Escobar (2011 apud Yus 2016: 328) este de părere că orice conversație este o activitate care însumează realizări colective ce implică cooperarea interacțanților pentru a canaliza atenția într-o singură direcție.

3.5.3.4 Particularități cognitive ale umorului

Pentru ca textul unei glume să fie bine structurat trebuie să se țină cont, pe lângă principiul cooperativ al lui Grice (1975), de următoarele condiții: a) să se supună cerinței relevanței (*Relevance Requirement*); b) să aibă în secvența finală un mesaj marcat informativ (*The Marked Informativeness Requirement*); c) Să determine receptorul să anuleze prima interpretare nemarcată în detrimentul celei de-a doua interpretare marcată informativ (*Cancellability Condition*)(Giora 1995).

3.6 Principalele contribuții românești în domeniul studiilor despre umor

În ultima parte a acestui capitol am discutat principalele contribuții românești asupra umorului. În această secțiune nu am dorit să evidențiez faptul că acestea sunt unicele studii făcute despre umorul românesc, de autori români, ci, mai de grabă, să pun în evidență acele contribuții care, pe lângă faptul că aduc noutăți în planul studiului umoristic, sunt utile studiului de față, cu precădere în partea aplicativă. Prin urmare, am evidențiat studiul lui Zafiu (2007), care propune o serie de criterii de evaluare a umorului verbal, apoi am adus în discuție conceptul de umor politic românesc, evidențiat de Constantinescu (2012) și Popa (2011), precum și umorul din conversația fatică (Săftoiu 2009). Măda (2009, 2013) propune două studii despre umor: umorul la locul de muncă și umorul în mediul online, iar Popescu (2011) are în vedere umorul în glumele etnice românești. Toate aceste studii au fost abordate în vederea punctării acelor elemente care pot fi relevante pentru analiza datelor culese.

4. Concluzii parțiale

În urma parcurgerii literaturii de specialitate, am constatat că teoriile umorului au fost orientate fie spre cognitivism, urmărindu-se explicarea mecanismelor cognitive în care s-a construit și decodificat un text umoristic, fie au vizat dorința de a elibera o tensiune. În orice caz, se observă o interdependență între teoriile umorului, atât cele nelingvistice, cât și cele lingvistice, în primul rând pentru că cele din urmă derivă, în definitiv, din teoria incongruenței, care la rândul ei este o teorie nelingvistică. De aceea, am ajuns la concluzia că o analiză eficientă a structurilor umoristice trebuie să se bazeze atât pe teoriile nelingvistice ale umorului, cât și pe cele lingvistice.

PARTEA a II-a

Cea de-a doua parte a lucrării, dedicată analizei propriu-zise a datelor, este împărțită în trei capitole.

CAPITOLUL 1. Valea Superioară a Mureșului

În primul capitol am prezentat câteva coordonate istorico-geografice, specificând toate localitățile așezate de-a lungul Văii Superioare a Mureșului, la care am atașat o hartă toponimică realizată în programul Arcview Gis de unul dintre informatori, absolvent al masterului de Geomatică din cadrul Facultății Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Tot în acest capitol am menționat și câteva particularități lingvistice ale graiului studiat, oferind exemple din corpusul selectat pentru fiecare dintre particularitățile fonetice, morfologice și lexicale relevante în creionarea „fizionomiei” limbajului de pe Valea Superioară a Mureșului.

CAPITOLUL 2. Analiza multimodală a umorului de pe Valea Superioară a Mureșului

1. Noțiuni introductive

Având deja la dispoziție corpusul transcris, precum și noțiunile teoretice privind fenomenul umorului, tot ce mai trebuia era să stabilesc ce anume „oferă” textele culese și care sunt metodele de analiză cele mai potrivite. Mai mult, ținând cont că am dispus de înregistrări audio-video, am ajuns la concluzia că cea mai eficientă metodă ar fi o analiză multimodală¹⁴ a datelor. În acest sens, nu numai o analiză a umorului verbal, ci și una a umorului nonverbal și paraverbal ar putea oferi o imagine completă a fenomenului umoristic din comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului.

Prin urmare, cel de-al doilea capitol, și cel mai extins ca dimensiune, este împărțit la rândul său în trei secțiuni: *Conținutul, Performarea și Receptarea*.

A) CONȚINUTUL

În secțiunea dedicată conținutului, am propus o analiză integrativă a datelor, având la bază o viziune psiho-socio-etnolingvistică. În ceea ce privește structurile umoristice convenționale, cu precădere în cazul chiuiturilor, a urăturilor și a bocetelor, am abordat o perspectivă lingvistică, având ca scop evidențierea particularităților lexico-semantice umoristice, iar în cazul bancurilor, m-am folosit de teoriile lingvistice, nelingvistice și teoriile conflictuale ale umorului. În analiza structurilor umoristice conversaționale, am abordat analiza conversațională și modelul integrativ.

2. Structurile umoristice convenționale

Pentru realizarea unei analize cât mai minuțioasă a structurilor umoristice convenționale, am recurs la o subclasificare. Astfel, am făcut distincția între structuri umoristice convenționale în versuri (în care am încadrat chiuiturile, bocetele, urăturile și orațiile de nuntă) și structuri umoristice convenționale narrative (bancurile).

2.1 Structurile umoristice convenționale în versuri

Analizând tematica abordată, am observat că cele mai multe dintre chiuituri, bocete și urături sunt fie satirice (vizând subteme precum lenea, zgârcenia, defecte fizice, mândria etc.), fie au ca temă predominantă sexualitatea. Un aspect foarte important pe care l-am remarcat în momentul în care am început stabilirea metodelor de analiză pentru structurile umoristice în versuri a fost că acestea nu sunt construite pe baza unor scenarii incongruente, iar umorul rezidă fie din semantica termenilor folosiți, fie din procedeele folosite, precum: ironia, satira, sarcasmul, aluzia etc. Totuși, cazul bocetelor este unul mai special, întrucât putem vorbi despre prezența a două scenarii: unul ce poate fi interpretat literalmente, iar celălalt, fiind aluziv, constituie și partea cea mai importantă din analiza pentru acest tip de text.

¹⁴ Prin multimodal, înțeleg o analiză concomitent din punct de vedere lingvistic/discursiv și non-lingvistic (para/ și non-verbal).

Mai mult, deşi funcţia de bază a chiuiturilor, a bocetelor, a urăturilor şi a oraţiilor de nuntă este una socială şi este folosită, de regulă, în scop corectiv, putem observa că umorul devine un instrument care face ca aceste tipuri de texte să fie percepute cu o oarecare „blândeţe” de auditoriu.

Un punct comun al structurilor umoristice convenţionale este aluzia sexuală. Aceasta se realizează atât prin folosirea unor termeni vulgari care desemnează organul sexual feminin sau masculin, cât şi prin folosirea unor eufemisme ce trimit la actul sexual. Din registrul termenilor cu trimitere sexuală fac parte: verbe („ţ-o pun”, „o înd'asă”, „o apasă”, „ţ-o fac”, „s-o ţiie-n gură”, „împunze”, „străpunze”, „puşcă”, „frecă”, „bagă”), substantive sau locuţiuni substantive care înlocuiesc denumirile organelor genitale femeieşti sau bărbăteşti („şurub”, „şofer cu capul gol”, „ouă”, „cârnaţ”, „cloşcă”, „puicuţă”, „gaură neagră”), adjective provenite din verbe („nefrecată”, „sculată”), substantive („p**ă”, p***ă, c***e), pronume („-o”) etc.

Un alt aspect foarte important ce trebuie evidenţiat este faptul că folosirea unor cuvinte cu trimitere sexuală nu sugerează, în general, prezenţa umorului, însă în contextul unei chiuituri, a unei urături sau al unui bocet, a căror funcţie de bază este una socială, prin care se satirizează anumite defecte omeneşti, anumite comportamente, atitudini, relaţii omeneşti, acestea capătă o valoare umoristică prin faptul că sunt exprimate în public, unde, de regulă, există o oarecare cenzură. Folosirea cuvintelor vulgare în cadrul unei petreceri, al unei nunţi sau înmormântări poate şoca sau crea un efect de surpriză, iar utilizarea unor eufemisme ce desemnează organele sexuale femeieşti sau bărbăteşti stârneşte amuzamentul prin creativitatea şi inventivitatea de care o persoană dă dovadă. În acest sens, se poate afirma că incongruenţa care stă la baza umorului în cadrul structurilor umoristice în versuri este dată de opoziţia dintre conţinutul textului şi contextul în care acesta este performat.

Al doilea punct comun întâlnit în cazul structurilor umoristice este folosirea ironiei şi a satirei ca procedee de construcţie a umorului. Prin urmare, clasificând structurile umoristice în funcţie de comportamentul sau defectul vizat (lenea, defecte fizice, mândria, zgârcenia etc.), am ajuns la concluzia că efectul umoristic este dat atât de conţinutul mesajului, cât şi de procedeele compoziţionale folosite. Mai mult, ţinând cont de faptul că umorul este văzut drept un factor de corectare socială („social corrective”) (Ziv 1988b), precum şi „un joc cu sensurile” („playing with meanings”) (Zijderveld 1982; 1983) am ajuns la concluzia că funcţia principală a umorului în cazul chiuiturilor, al urăturilor, al bocetelor sau al oraţiilor de nuntă este de a consolida relaţiile dintre oameni şi de a menţine o ordine socială.

Cazul oraţiilor de nuntă este unul deosebit, deoarece acestea sunt plasate la limita dintre structuri umoristice în versuri şi structuri umoristice narrative. Astfel, ca structură şi modalitate de performare se aseamănă cu chiuiturile, însă din punct de vedere compoziţional sunt construite sub forma unui „dialog prefabricat” (Dyrel 2011). În acest sens, am denumit oraţiile de nuntă un gen hibrid, o combinaţie între o structură convenţională în versuri şi un dialog prefabricat ficţional. Pe măsura schimbului de replici dintre cei doi agenţi conversaţionali se observă adâncirea în ficţiune prin inserarea unor elemente de ficţiune: „patruzăşi d'e călăraş”, „pedestraşi”, „creiasă”, „crai”, „şarpe de argint”, „voinici” etc.

În vederea analizei unui astfel de gen de text am folosit conceptul de „mişcare interacțională”, preluat din teoria lui Edmondson (1981: 86-89), care acordă atenție relației dintre agenții conversaționali și am ajuns la concluzia că dialogul prefabricat se bazează în principal pe prezentarea unei oferte din partea unuia dintre interactanți și respingerea sau acceptarea acesteia de către celălalt interactivant. Efectul umoristic apare ca urmare a folosirii silogismului și a comparației indirecte, în care apar ca personaje o tânără și o bătrână pentru a suplini rolul miresei. O altă modalitate de a stârni amuzamentul a fost dată de asocierile inedite dintre principalele personaje ale evenimentului (mirele, mireasa, nuntașii) și anumite personaje fictive (crai, crăiasă, călărași etc.)

2.2 Structurile umoristice convenționale narative

Din categoria structurilor umoristice convenționale narative fac parte bancurile. Acestea constituie partea cea mai semnificativă a corpusului, i.e. 95 de bancuri. Ca metode de analiză am ales să folosesc o serie de teorii nelingvistice, precum teoria incongruenței, teoria superiorității și teoriile conflictuale (Kuipers 2011) și teoriile lingvistice ale umorului (Teoria semantică a umorului - SSTH, Teoria generală a umorului verbal - GTVH și Modelul izotopic-disjunctiv – IDM) (Raskin 1985 și Raskin și Attardo 1994).

O primă parte a analizei s-a concretizat prin clasificarea bancurilor în funcție de tematica abordată: bancuri etnice, bancuri satirice, bancuri despre băutura, bancuri despre superioritatea personajului inferior, bancuri moralizatoare și bancuri cu tematică sexuală. Din punct de vedere cantitativ, cele mai numeroase sunt bancurile etnice¹⁵, în număr de 41, fiind urmate de cele cu tematică sexuală (23), iar cele mai puțin numeroase fiind bancurile despre băutura (4). Printre temele cel mai des întâlnite se numără cele despre obiceiuri inadecvate sau vicii, prostie, conflicte sociale (denigrare, sabotaj, ură, crimă etc.), satirizarea unor particularități fizice sau morale, sexualitate, greșeli de limbă etc. Printre personajele regăsite în bancuri, cele mai frecvente sunt: țiganii, ungurii, moldovenii, ardelenii, polițiștii, bețivii, cuplu soț-soție (Ion și Măria), preotul, doctorul, profesoara, babele, diverse animale etc.

În funcție de tematica bancurilor și de mecanismele de construcție care stau la baza acestora am clasificat umorul în următoarele categorii: umorul ca mecanism cognitiv, umorul ca efect surpriză, umorul ca asociere afectivă, umorul ca set de valori sociale și individuale și umorul ca stereotipuri sociale.

În categoria umorului am încadrat bancurile cu tematică sexuală, care au la bază scenariul „dorinței sexuale”. Acest tip are la bază două scenarii incongruente, fiind caracterizat totodată de poante interne, care accentuează caracterul umoristic. În cazul bancurilor care au la bază scenariul infidelității, umorul este unul impredictibil, efectul surpriză, dat de opoziția dintre scenarii, este cel care produce amuzament.

¹⁵ Numărul mai mare de bancuri etnice este datorat de conviețuirea locuitorilor cu diferite categorii etnice, cum ar fi ungurii, țiganii sau moldovenii.

Tot din categoria bancurilor cu tematică sexuală fac parte și cele care au la bază mecanismele cognitive și asocierile afective. Astfel, în afară de opoziția dintre scenarii, caracterul umoristic este dat și de valorile sociale, afective și religioase care contravin rolului pe care personajele îl au în societate, cum este în cazul bancurilor ce au la bază scenariul „ispitirea preotului” sau diverse „activități sexuale”.

În cadrul bancurilor moralizatoare, umorul poate fi văzut drept „un îndreptar social” Bergson (2013 [1900]) prin intermediul căruia se aduc amendamente privind anumite comportamente neadecvate. Poantele finale sunt, de regulă, construite sub forma unor proverbe sau zicători, iar funcția principală a umorului, pe lângă stârnirea amuzamentului, este de a reflecta asupra unor adevăruri existențiale universale. Asemenea bancurilor moralizatoare, bancurile satirice urmăresc niște tipare care sunt activate în mod conștient. Totuși, diferența dintre aceste două categorii de bancuri constă în faptul că bancurile satirice sunt mult mai agresive decât cele moralizatoare și mizează pe ridiculizarea anumitor tipologii umane, comportamente neadecvate sau relații interumane deficitare.

O altă categorie de bancuri, care atrage atenția prin felul în care sunt structurate, sunt cele care vizează superioritatea personajului inferior. Pe lângă faptul că acestea urmează structura unui basm, iar în scenariul final personajul inferior devine triumfător, tipul de umor prezent este cel intertextual (Norrick 1989). Astfel, există o serie de bancuri care au la bază o poveste, un basm arhicunoscut(ă), dar care este reinterpretat(ă) într-o manieră ludico-umoristică. Aceste tipuri de bancuri reclamă prezența unui auditoriu avizat, în sensul în care succesul umorului este condiționat de cunoașterea textului reinterpretat de către acesta.

Bancurile etnice, mult discutate în literatura de specialitate (Fine 1979; Apte 1985; Raskin 1985; Schutz 1989; Davies 1990, 1998; Critchley 2002; Al Gini 2015), pun în evidență prin intermediul umorului o serie de aspecte definitorii ale unui anumit grup etnic, vizând atât trăsăturile prin care un anumit grup etnic se deosebește de celelalte, cât și relația dintre anumite comunități etnice. Prezența unui număr generos de bancuri etnice (41) a impus o analiză mai minuțioasă a acestei categorii a umorului, astfel că în primă fază am identificat grupurile etnice vizate (olteni, ardeleni, moldoveni, nemți, italieni, unguri și țigani), observând că toate acestea au la bază două scenarii de bază, prostia și șiretenia, din care derivă subteme umoristice, precum: gelozia, lipsa educației, lenea, lipsa igienei, sabotajul, denigrarea, furtul, crima, ura și zgârcenia. În a doua etapă a analizei mi-am propus să clasific bancurile etnice în funcție de tematica generală abordată, având ca scop principal identificarea trăsăturilor definitorii pentru fiecare comunitate etnică vizată. Prin urmare, în bancurile despre țigani se regăsesc stereotipuri, precum: „țigani fură”, „țigani sunt lipsiți de educație”, „țigani sunt neemancipați”, „țigani sunt șireți”, pe când în cele despre unguri, tema cea mai dezbătută este relația deficitară dintre aceștia și ardeleni, care se concretizează prin sabotaj, agresivitate sau chiar ură. Mai mult, bancurile despre olteni îi pun în evidență drept oameni zgârciți, cele despre ardeleni creează stereotipuri precum „ardelenii sunt lenți” ori „ardelenii sunt

duşmanii de moarte ai ungarilor”, moldovenii sunt văzuți înapoiți sau inculți, iar italienii leneși și geloși¹⁶.

3. Structurile umoristice conversaționale

Tot în secvența dedicată conținutului se încadrează și analiza structurilor umoristice conversaționale. Atunci când vorbim de o conversație umoristică trebuie să specificăm încă de la început faptul că umorul apare în anumite fragmente din cadrul acesteia, deci nu putem vorbi despre un dialog construit în întregime din replici umoristice. Prin urmare, umorul este introdus prin diferite procedee (cum ar fi: aluzie, ironie, jocuri de cuvinte, repetiție, tachinare etc.) și îndeplinește diferite funcții, precum crearea unei coeziuni între interactanți, spargerea gheții, schimbarea subiectului, testarea unor atitudini din cadrul unui grup, crearea unei „conspirații” de genul „a bârfei” etc. O primă formă de manifestare a umorului în cadrul structurilor conversaționale este introducerea unei anecdote personale. Spre deosebire de glumă, caracterul umoristic nu rezidă din poanta finală, ci din amplificarea experiențelor locutorilor și din modul în care aceștia au capacitatea de a transforma o situație non-umoristică într-una amuzantă. Prin urmare, construirea anecdotei este realizată prin intermediul unei serii de replici construite spontan, iar scopul principal este de a transforma o situație cu caracter serios sau grav într-una amuzantă.

O altă formă pe care o poate lua conversația umoristică este cea a negocierii. Într-o situație în care se negociază prin intermediul umorului, funcția principală a acestuia este de a binedispune, de a detensiona atmosfera și de a crea coeziune în grup, așa cum a fost cazul și în secvența de negociere pentru răscumpărarea miresei de către mire. Efectul umoristic este dat nu numai de elementele de tachinare, ironie sau sarcasm, ci și de incongruențele dintre cadrul de desfășurare a conversației (nunta) și anumite subiecte abordate (justiția în România, sistemul de educație etc.).

O altă formă de umor este „umorul ecou” și se bazează pe repetiția replicilor anterioare de către unul dintre interactanți, cu scopul de a întări informațiile transmise sau de a confirma veridicitatea acestora. În acest caz, se poate spune că vorbim de un umor cvasi-conversațional, deoarece nu există propriu-zis un schimb de replici, ci mai degrabă de o îngânare a partenerului conversațional, creându-se astfel un tip de umor forțat.

Un alt aspect foarte important identificat în cadrul structurilor umoristice conversaționale este apelul la fondul comun de cunoștințe specific participanților. Astfel, am putut constata că, în cadrul anumitor conversații, subiectul care se aduce în discuție devine amuzant numai pentru cei care împărtășesc anumite cunoștințe comune. Împărtășirea unor experiențe comune, cum este în cazul

¹⁶ Prezența acestor etnii în detrimentul altor categorii este una justificată de contactul permanent cu acestea. Prin urmare, populația maghiară constituie un coeficient numeric important în aria investigată (cuprinde comunități rurale din Harghita și Mureș care sunt populate cu locuitori maghiari, în proporție de peste 40%), comunitatea romă reprezintă de asemenea o categorie etnică semnificativă, iar moldovenii aflați în vecinătate intră în contact cu locuitorii de pe Valea Superioară a Mureșului. Menționarea unor categorii etnice externe, precum italienii sau germanii are legătură emigrarea din ce în ce mai mare a românilor în Italia, respectiv în Germania.

informatorilor VS și FP, le permite nu numai completarea informațiilor, ci și contrazicerea, în cazul în care unul dintre interactanți consideră că celălalt nu respectă în totalitate realitatea. Așadar, FP are tendința de a exagera în relatarea unui eveniment la care a participat alături de VS și atrage astfel nemulțumirea celui din urmă, care o contrazice. „Cearta” văzută din exterior creează un tip de umor involuntar ce are la bază o conversație în contradictoriu, dar care nu creează o situație tensionată, ci mai degrabă una amuzantă.

Există și situații în care conversația este construită în așa fel încât scopul principal este de a produce amuzament. În acest caz se încadrează jocul, din ce în ce mai prezent în cadrul nunțiilor, ce poartă numele de „jocul pantofilor”. Unul dintre nuntași le adresează mirilor întrebări cu conținut amuzant, iar răspunsul acestora este dat prin ridicarea pantofului a aceluia care săvârșește activitatea respectivă. În această situație, umorul derivă atât din specificul întrebărilor, cât și din răspunsurile nonverbale, iar funcția principală a acestuia este de coeziune socială.

B) PERFORMAREA

1. Noțiuni introductive

Cea de-a doua secțiune a capitolului *Analiza multimodală a datelor*, dedicată modalității de performare a structurilor umoristice, pune în evidență principalele trăsături sociolingvistice și psiholingvistice care contribuie la redarea conținuturilor umoristice.

Necesitatea analizei fenomenului umoristic din această perspectivă a devenit una evidentă în momentul în care am ajuns la concluzia că unele bancuri ce se regăsesc în corpusul lucrării pot fi găsite și în mediul online, ori în diverse antologii sau anumite chiuituri se mai regăsesc sub diferite forme și în alte zone ale țării. Prin urmare, modalitatea de performare este cea care, pe lângă mecanismele de construire a structurii umoristice, poate aduce un plus de amuzament. Astfel, am ales să analizez corpusul din perspectivă psiho-sociolingvistică, având ca interes identificarea particularităților umoristice în funcție de vârsta, statutul social, ocupația și genul informatorilor. Mai mult, un alt punct de interes a fost acela de a identifica în ce măsură unitățile psiholingvistice și elementele de sintaxă mixtă contribuie la producerea unui efect umoristic.

2. Aspecte sociolingvistice

Rezultatele analizei au arătat că oamenii mai în vârstă au o predilecție mai mare spre a glumi, pe când cei mai tineri au de regulă un discurs mai scurt, pragmatic și mai serios. Pe de altă parte, o altă concluzie la care am ajuns constă în faptul că performarea este influențată atât de rolul pe care individul îl are în societate, cât și de ocupația de bază pe care acesta o deține. Prin urmare, modalitatea de performare a unei glume de către un informator cu un statut social superior este diferită de cea al unuia cu statut social inferior și este influențată de contextul în care se desfășoară. Spre exemplu, un informator profesor, deși se remarcă printr-o exprimare coerentă, concisă, marcată pe alocuri de neologisme, în momentul în care performează o glumă într-un mediu caracterizat de informatori cu un statut social mediu sau inferior își adaptează limbajul în

conformitate cu particularităţile grupului respectiv. O altă trăsătură observată constă în faptul că informatorii au tendinţa de a performa bancuri în strânsă legătură cu domeniul lor de activitate, cum este cazul unui cântăreţ bisericesc sau a unei asistente medicale.

Conform criteriului genului s-au putut observa următoarele rezultate: bărbaţii glumesc mai mult decât femeile, există tendinţa ca bărbaţii să iniţieze un act umoristic, iar acesta să aibă legătură cu masculinitatea; femeile au tendinţa să folosească un stil conversaţional bazat pe susţinere, pe când bărbaţii unul bazat pe competiţie; bărbaţii folosesc un ton exagerat, satiric, pe când femeile unul moralizator; bărbaţii preferă umorul cu tematică sexuală şi folosesc cu uşurinţă cuvinte cu caracter licenţios, femeile evită acest tip de umor sau îl prezintă prin intermediul aluziei sau apelează la eufemisme.

3. Analiză psiholingvistică

Analiza umorului din perspectivă psiholingvistică nu este întocmai cea mai la îndemână, întrucât necesită abordarea unei serii de elemente specifice atât psihologiei, cât şi lingvisticii. Totuşi, cele mai importante elemente comune celor două discipline sunt componentele nonverbale şi paraverbale. Prin urmare, în această analiză m-am axat pe identificarea unităţilor lexicale psiholingvistice şi pe elementele verbale împletite cu cele kinestezice şi cele mimico-gestuale („sintaxă mixtă”), care contribuie la determinarea umorului. Unităţile psiholingvistice care desemnează cuvinte cu caracter licenţios sau folosirea unor termeni dialectali pot contribui la stârnirea amuzamentului, dar mai ales fac diferenţa dintre performarea specifică informatorilor de pe Valea Superioară a Mureşului şi alţi informatori din afara zonei¹⁷.

Pe de altă parte, a spune o glumă, fie ea sub forma unui banc sau sub forma unei vorbe de duh, în cadrul unei conversaţii, presupune sincronizarea mai multor factori, precum: pauzele, fluxul vorbirii, tempo-ul, ritmul, repetiţiile, ezităările, intonaţia, construcţiile abandonate, lungirea vocalelor/ sunetelor etc. În cadrul chiuiturilor, tonul exagerat marchează sarcasmul, iar în cadrul bocetelor acesta sugerează ironizarea personajelor, pe când vorbirea lentă poate indica prezenţa fenomenului umoristic. Alte elemente de „sintaxă mixtă” observate pe parcursul analizei, care contribuie la realizarea umorului, sunt cele legate de gesturi, mimică sau pantomimă, care prin îmbinarea lor conturează nu numai profilul psiholingvistic al fiecărui informator în parte, ci şi unul specific informatorilor de pe Valea Superioară a Mureşului.

4. Ventrilocizarea

Un alt concept-cheie care explică modalitatea de performare a umorului de pe Valea Superioară a Mureşului este „ventrilocizarea” (Tannen (2005 [1984]: 197). Prin ventrilocizare se face referire la un mod special de a vorbi („in the voice of”), evidenţiat prin realizarea unui transfer de identitate şi

¹⁷ În lucrarea de faţă interesul nu a căzut pe o comparaţie între specificul performării informatorilor de pe Valea Superioară a Mureşului şi al altora din diferite zone ale ţării, însă poate fi un punct de plecare pentru o cercetare viitoare.

voce. Prin urmare, vorbitorul „a împrumutat” temporar diferite identităţi pentru a-şi salva eul individual, în momentul în care aduce anumite amendamente unui anumit grup etnic sau social. În studiul de faţă, această modalitate de a crea umor este specifică glumelor etice, deoarece performerii evită a-şi asuma în mod direct denigrarea unor anumite categorii etnice. Cele mai evidente astfel de exemple apar în bancurile despre Țigani, unde acestora li se aduc critici privind lipsa de educaţie, de emancipare, tendinţa spre furt sau sabotaj, ori în cele despre unguri, unde principalele amendamente aduse sunt legate de necunoaşterea limbii române, deşi sunt cetăţeni români, sau de pretenţiile nejustificate ale acestora pe teritoriul românesc.

5. O taxonomie a strategiilor de performare a umorului

Un alt aspect pe care l-am avut în vedere în această secvenţă de analiză a fost identificarea strategiilor de performare a umorului folosite de informatori. O primă strategie identificată este cea a persuasiunii, care apare atât în cadrul structurilor umoristice convenţionale, cât şi în cadrul structurilor umoristice conversaţionale. În primul tip de texte umoristice aceasta este evidenţiată prin repetarea poantei finale, repetarea unor cuvinte-cheie sau prin explicarea poantei finale, pe când în structurile conversaţionale tehnicile de persuadare cele mai întâlnite sunt: repetiţia, exagerarea, adresarea indirectă sau utilizarea excesivă a limbajului nonverbal şi paraverbal. Ce de-a doua strategie identificată este strategia detalierii. Comparând un banc performat de unul dintre informatori şi acelaşi banc regăsit în mediul online, am ajuns la concluzia că în primul caz, informatorul oferă detalii despre personaje, empatizează cu personajele sau adaptează bancul zonei din care face parte, inserând denumiri de localităţi regăsite pe Valea Superioară a Mureşului. O altă strategie de performare a umorului este strategia aluziei: informatorii glumesc pe seama altora într-un mod indirect, iar pentru aceasta receptorii trebuie să cunoască realitatea la care se face aluzie. Tot în cadrul bancurilor etnice, cea mai utilizată strategie este cea a generalizării, deoarece în acest mod performerii transmit nişte informaţii unanim cunoscute de toţi receptorii, fără a avea responsabilitatea de a fi denigrat o anumită categorie etnică.

6. Intensificatorii umorului

Tot în această secvenţă dedicată performării am avut în vedere principalii intensificatori ai umorului (Triezenberg 2004, 2008), care au rolul de a crea plăcere şi a-i dezvolta simţul umorului receptorului. Printre intensificatorii umorului identificaţi în cadrul analizei corpusului, cei mai importanţi sunt: *dicţiunea*, care se referă la folosirea unui termen cu potenţial umoristic, în detrimentul altuia cu caracter serios; *stereotipia*, care devine amuzantă atunci când se hiperbolizează anumite trăsături unanim cunoscute la nivelul societăţii; *factorii culturali*, care se referă la activarea fondului comun de cunoştinţe propice atât informatorilor, cât şi receptorilor; *familiaritatea* dintre interactanţi, precum şi cea privitoare la conţinutul unor informaţii surprinse în cadrul unei glume pot contribui la intensificarea umorului; şi *repetiţia*, care este utilizată cu scopul de a prelungi efectul umoristic sau de a influenţa răspunsul la umor a auditoriului.

În linii mari, pe lângă importanța conținutului și a modalității în care acesta este structurat, performarea structurilor umoristice este esențială când vine vorba de înțelegerea fenomenului umoristic dintr-o anumită zonă studiată.

C) RĂSPUNSUL LA UMOR

1. Noțiuni introductive

Pentru o imagine cât mai completă a fenomenului umoristic de pe Valea Superioară a Mureșului, receptarea constituie o piesă foarte importantă pentru „puzzle-ul umoristic”, fiind cea de-a treia secvență de analiză. Pe lângă conținutul textului umoristic și modalitatea în care acesta este performat, receptarea umorului este influențată și de particularitățile personale ale receptorului, de contextul în care gluma este performată și de relația dintre receptor și performer.

2. Relația performer-receptor

În secvența dedicată receptării, într-o primă fază, am avut în vedere relația dintre receptor și performer, care mizează pe împărtășirea unor valori, cunoștințe, experiențe sau referințe comune. Astfel, un aspect esențial în vederea determinării succesului umorului este fondul cultural comun dintre receptor și performer, acest lucru putând fi observat în special în cazul glumelor etnice, care au ca subiect conflictul istoric dintre unguri și ardeleni sau în situațiile în care glumele au la bază anumite basme sau povești populare.

Dacă în cazul performării unei glume, rolul principal îl are performerul, în cazul receptării implicarea receptorului este una esențială. Prin urmare, el este cel care oferă un răspuns la umor, care poate conduce la rezultatul potrivit căruia umorul a avut sau nu succes. Așadar, în urma analizei am ajuns la identificarea a patru tipuri principale de reacții ale receptorului, atunci când acesta este pus în situația de a stabili caracterul umoristic al unei glume: 1) recunoaște, înțelege și apreciază gluma; 2) recunoaște și înțelege gluma, însă nu o apreciază; 3) recunoaște gluma, dar nu o înțelege, însă simulează aprecierea; și 4) nu recunoaște gluma, nu o înțelege și nu o apreciază.

3. Tipuri de răspunsuri la umor

Mai mult, în timp ce în literatura de specialitate s-au identificat doi marcatori principali ai umorului (Sacks 1974, Jefferson et al. 1977, Attardo et al. 2013, Glenn și Holt, 2013; 2017), pe parcursul analizei am observat că aceștia pot apărea însoțiți de alți indicatori verbali, paraverbali sau nonverbali, ori pot lipsi, fiind supliți de tăcere. Prin urmare, am clasificat tipurile de răspuns la umor în patru mari categorii: răspuns verbalizat, răspuns neverbalizat, răspuns combinat (neverbalizat+verbalizat) și lipsa unui răspuns, urmând ca la fiecare dintre aceste categorii să identific subclase de răspunsuri date. Cele mai multe răspunsuri au fost cele combinate (36), urmate de cele neverbalizate (33), apoi lipsa unui răspuns a apărut în cazul a 16 structuri umoristice, iar răspunsul verbalizat doar în 14 din totalul de 99 de răspunsuri.

În categoria răspunsurilor neverbalizate am identificat trei tipuri de răspunsuri posibile: râsul, râsul prefăcut și zâmbetul. Dintre acestea cele mai multe structuri umoristice au ca răspuns râsul (22), care capătă nuanțe diferite, prin faptul că uneori este în hohote, alteori înfundat, fiind însoțit de cele mai multe ori de gesturi, o anumită mimică sau pantomimă. Tot din această categorie de răspuns face parte și râsul prefăcut, care a fost mai greu de identificat, el căpătând de cele mai multe ori o nuanță ironică, manifestată prin interjecția „ha-ha-ha”! sau prin intermediul unei grimase, care evidențiază caracterul disimulat al acestui tip particular de râs.

Zâmbetul, deși este un marcator principal al umorului, nu întotdeauna oferă o perspectivă sigură cu privire la succesul unei glume. Astfel, dacă dorim să privim într-o lumină pozitivă, zâmbetul de la sfârșitul unei poante poate fi interpretat drept un indicator că scopul glumei a fost atins, însă dacă privim cu un ochi critic, un simplu zâmbet ca reacție la o glumă poate pune în evidență fie faptul că gluma nu a fost una foarte bună, fie nu a fost înțeleasă sau a atins un punct sensibil al receptorului, iar zâmbetul este unul mai degrabă ironic. În studiul de față, balanța înclină spre cea de-a doua variantă, în care zâmbetul este unul disimulat, întrucât acesta apare de regulă în cazul unor bancuri ce tratează subiecte sensibile, precum implicarea copiilor în diverse activități sexuale sau conflicte de generație dintre diverse categorii etnice.

Lipsa unui răspuns sau tăcerea poate spune multe lucruri cu privire la succesul unei glume. În primul rând, tăcerea poate fi interpretată drept umor eșuat, iar în acest sens este responsabil emițătorul; în al doilea rând, tăcerea poate fi văzută drept un eșec în înțelegerea glumei, care poate fi din cauza receptorului, din incapacitatea de a înțelege mesajul emițătorului, care probabil nu a transmis gluma într-un mod corespunzător, sau din cauza relației dintre cei doi care nu este bazată pe un fond de cunoștințe comune.

În categoria răspunsurilor verbalizate intră structuri verbale formulate sub formă de: concluzie, evaluare, morală, completarea poantei finale, oferirea unei alte variante a bancului, comentarii, întrebare-răspuns și citarea unui text. Răspunsurile combinate conțin răspunsuri neverbalizate, i.e. râsul sau zâmbetul, la care se adaugă răspunsuri verbalizate, precum: confirmare, completare, ironie, mirare, repetarea poantei finale, concluzie, comentariu, introducerea unei noi glume, cerere de clarificare a poantei finale, aprecierea performerului sau trecerea la un alt subiect, fiind însoțite în același timp de diferite gesturi, de o anumită mimică.

Analizând cele trei componente esențiale – conținutul, performarea și receptarea – am ajuns la concluzia că, pentru a surprinde fenomenul umoristic specific unei anumite arii geografice, este esențial să ținem cont de interdependența dintre acestea. Astfel, deși conținutul unei glume are la bază mecanisme cognitive, sociologice sau antropologice care creează un efect umoristic, totuși aceasta ia amploare și devine cu atât mai amuzantă cu cât performerul reușește să o transmită în conformitate cu valorile, cunoștințele și experiențele receptorului. Pe de altă parte, și rolul receptorului este unul deosebit de important, deoarece el reprezintă un evaluator al succesului umorului performat.

CAPITOLUL 3. Denominația oficială și neoficială de pe Valea Superioară a Mureşului din perspectivă umoristică

1. Noțiuni introductive

Cel de-al treilea capitol al părții aplicative a vizat îndeosebi principalele denumiri neoficiale cu caracter umoristic (supranumele și poreclele) ale locuitorilor din Valea Superioară a Mureşului.

O serie de întrebări pe care mi le-am ridicat la un moment dat în studiul lingvistic¹⁸ asupra comunităților de pe Valea Superioară a Mureşului a fost: de ce râdem de cineva când îi folosim porecla și nu numele de botez, de ce unele nume de familie parcă sunt mai amuzante decât altele, de ce este mai interesant pentru noi să-i strigăm pe cei din jur pe numele neoficial (supranume sau poreclă) decât pe numele lui adevărat etc. ?

Odată cu începerea cercetării de față, am considerat că o parte a studiului merită să fie rezervată antroponimiei, deoarece pe lângă funcțiile de bază ale numelui sau ale poreclei ori supranumelui – de identificare și crearea unei distincții la nivelul societății, acestea trebuie să aibă și o funcție umoristică, altfel nu ar produce amuzament.

Așa cum am precizat în secvența dedicată metodologiei lucrării, numele de familie, poreclele și supranumele au fost culese prin intermediul unui chestionar anonim, pentru a respecta dorința unanim comună a informatorilor de a nu le fi dezvăluită identitatea, din dorința de a nu le periclită relațiile cu ceilalți membri din comunitatea rurală.

2. Formule antroponimice oficiale și neoficiale

În primă fază, am clasificat denumirile culese în formule antroponimice oficiale, în care am încadrat numele de familie, și formule antroponimice neoficiale, din categoria cărora fac parte poreclele și supranumele. Pornind de la concepția lui Ionescu (1975) potrivit căreia unele nume de familie sunt la origine porecle, care la rândul lor își iau numele de la anumite cuvinte comune ce desemnează obiecte, animale, obiceiuri, defecte, etc., următorul pas pe care l-am făcut a fost să clasific atâtea nume de familie, care se încadrează în mod evident în această categorie, cât și poreclele sau supranumele culese. Principalele categorii pe care le-am avut în vedere au fost: defectele fizice și morale ale individului, ticurile verbale, ocupația pe care individul a avut-o pe parcursul vieții, experiențele neobișnuite din viața acestuia, numele unui ascendent, numele de animale, relațiile dintre un individ și animalele sale, asemănările dintre individ și animale, păsări, plante, alimente, locul din care provine, vestimentația individului etc.

Un alt aspect pe care l-am avut în vedere în momentul în care am cules denumirile neoficiale¹⁹ din aria investigată a fost să cer informații cu privire la felul în care acestea au luat naștere. Celor

¹⁸ În această situație mă refer la studiile întreprinse înaintea studiului umoristic, anume cele în care am studiat graiul de pe Valea Superioară a Mureşului din punct de vedere dialectal, sociolingvistic și psiholingvistic.

¹⁹ Porecle și supranume.

mai multe dintre poreclele sau supranumele culese li s-a știut originea, astfel că am întocmit un glosar și am specificat dacă este poreclă sau supranume²⁰.

O altă formă de identificare a unui individ la nivelul unei comunități se realizează prin șiruri denominative. Acestea cuprind, de regulă, numele lor însoțit de: porecla mamei, a tatălui, a soțului, a soției sau a bunicilor, numele părinților, bunicilor, a soției sau soțului, a soacrei sau socrului, numele ocupației, numele locului din care provine etc.

3. Funcția umoristică a poreclelor și supranumelor

Pentru a stabili caracterul umoristic al numelor, supranumelor, poreclelor sau șirurilor denominative și pentru a răspunde la seria de întrebări evidențiată mai sus, am pornit de la concepția anticilor conform căreia oamenii râd în general de viciile, defectele sau neputințele oamenilor. Din moment ce poreclele sau supranumele exact acest lucru îl pun în evidență este clară existența funcției umoristice a acestora, însă mai trebuia și demonstrată. Astfel, am preluat funcțiile umorului propuse de Hay (2000), Meyer (2000) și Attardo (2008) și am stabilit în ce măsură acestea se pot regăsi în cadrul atribuirii unei porecle unui individ.

3.1 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Attardo

Attardo (2008) a propus, spre exemplu, următoarele funcții ale umorului: managementul social (coeziunea sau distanțarea dintre oameni), de-funcționalizarea (pierderea de bază a unor cuvinte), testarea (evaluarea răspunsului la umor), care se regăsesc și în cadrul denominației neoficiale. În primul rând, prin atribuirea unei porecle se instituie o coeziune, o legătură, întrucât nu îți permiți să i te adresezi cuiva prin intermediul poreclei decât dacă îți este apropiat, sau dimpotrivă, îi atribui cuiva o poreclă pentru a râde de el, pentru a-l denigra, creându-se astfel o distanțiere socială. În al doilea rând, atunci când un cuvânt comun devine o poreclă, își pierde sensul de bază (de-funcționalizare), iar reacția celor din jur la porecla atribuită este un instrument de testare a umorului (testarea).

3.2 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Meyer

Pe de altă parte, Meyer (2000) a propus alte trei funcții ale umorului (identificarea, întărirea, diferențierea), care pot fi extrapolate la nivelul denominației neoficiale. Astfel, prin atribuirea unei porecle apare funcția de identificare a individului în cadrul unei comunități, dar și cea de diferențiere, prin faptul că la nivelul unei comunități pot fi mai mulți care au același nume de familie sau nume de botez, dar, de regulă, există un singur individ purtător al unei porecle. Prin

²⁰ În capitolul „Denominația oficială și neoficială de pe Valea Superioară a Mureșului din perspectivă umoristică” am specificat care este diferența dintre supranume și poreclă.

întărire, o poreclă atribuită unui individ devine parte integrantă din acesta, în timp ea poate capăta un sens profund, devenind supranumele întregii familii.

3.3 Denominația neoficială din perspectiva funcțiilor umorului propuse de Hay

O ultimă perspectivă avută în vedere a fost cea a lui Hay (2000), care a împărțit funcțiile umorului în trei categorii: funcții bazate pe solidaritate, pe putere și funcții psihologice. Prin urmare, atribuirea unei porecle poate crea similarități între indivizii unei comunități (i.e. clasificarea poreclelor și supranumelor în funcție de anumite criterii), poate conduce la tachinare, care la rândul ei poate să creeze coeziune sau conflict sau poate fi utilizată în scop defensiv, adică o strategie de a se apăra împotriva unor critici mai dure, care ar putea fi dată de atribuirea unei alte porecle.

Ținând cont de criteriile stau la baza poreclelor, modalitatea în care acestea au luat naștere, caracterul umoristic pe care îl resimțim într-un mod empiric în momentul în care le folosim în loc de nume, dar și aplicabilitatea funcțiilor umoristice la nivelul denominației oficiale, arată că formulele antroponimice neoficiale au, pe lângă funcția de identificare, diferențiere, și o funcție ludică și umoristică ce contribuie la stabilirea unei coeziuni între indivizii unei comunități.

4. Specificitatea umorului de pe Valea Superioară a Mureșului în contextul umorului național. Contribuții originale și direcții viitoare de cercetare

Dacă la începutul cercetării mi-am propus trei obiective majore, pe parcursul lucrării, acestea au fost atinse punctual, cel mai mult ocupându-mă de partea de analiză a particularităților umoristice în comunitatea rurală de pe Valea Superioară a Mureșului, care vizează primul obiectiv.

Cel de-al doilea obiectiv era legat de identificarea măsurii în care umorul poate fi un mijloc de interacțiune socială, iar acest lucru a fost punctat în diferite părți ale lucrării în care am specificat faptul că principalul scop al umorului este de a crea coeziune între indivizi, de a îndrepta anumite comportamente deficitare sau pur și simplu de a crea o stare de bine în diferite contexte.

Cel de-al treilea obiectiv major privind legătura dintre umorul din comunitatea rurală și specificul umoristic național a fost și el atins pe parcursul lucrării, însă nu s-a insistat foarte mult pe o comparație, întrucât în momentul de față nu există studii care să acopere o gamă largă de domenii în care putem vorbi despre umorul românesc. Când vorbim de umor românesc, cel mai la îndemână este să căutăm în mediul online unde putem găsi exemple umoristice din toate domeniile de activitate și toate ariile geografice din România. Astfel, am identificat faptul că o serie de bancuri pe care informatorii le-au performat se regăsesc în mediul online, așadar am încercat să văd care sunt punctele comune și prin ce anume diferă performarea unui banc de către un informator din comunitatea rurală. Rezultatele la care am ajuns, așa cum s-a putut observa și în subcapitolul „O taxonomie a strategiilor de performare a umorului. Strategia detalierii”, au fost legate de faptul că diferența majoră este dată de particularitățile distincte în care acesta este performat. Structura bancurilor este aceeași pentru că are la bază același mecanism de construcție

(scenarii opuse - poantă finală care intră în relație de incongruență cu scenariul inițial), însă spre deosebire de bancurile scrise, cele performate surprind anumite detalii, personajele sunt prezentate mult mai credibil și mai aproape de valorile și cunoștințele receptorului, iar elementele nonverbale și paraverbale contribuie la sporirea efectului umoristic.

Totuși, după lecturarea acestei cercetări, o primă întrebare care ar putea apărea în mintea unui cititor ar fi următoarea: Cu ce este mai deosebit umorul de pe Valea Superioară a Mureșului față de umorul din alte zone sau cele de la nivel național?

La această întrebare este foarte dificil să formulez un răspuns pentru că asta ar însemna studierea tuturor ariilor principale de la nivelul țării, pentru a putea face o comparație și în final pentru a putea aduce niște argumente valide privind specificitatea umorului din zona de interes. Totuși, consider să se poate oferi un răspuns la această întrebare, care de altfel a survenit și în mintea mea la începutul acestui studiu, poate nu suficient de minuțios, dar cu siguranță unul care să clarifice în ce măsură umorul din comunitatea rurală interferează cu specificul umoristic național și care să ridice un interes spre viitoare cercetări. Prin urmare, precizez, încă de la început, că deși vorbim despre o anumită zonă geografică, se poate extrapola la nivelul tuturor comunităților rurale din România, faptul că în general informatorii dintr-o zonă rurală au o predilecție spre performarea unui tip de umor rural. Raportându-mă la specificul umorului de pe Valea Superioară a Mureșului, pot spune că acesta poate fi evidențiat, în primul rând, de o serie de *texte particulare* pentru zona studiată (chiuituri, urături și bocete) și, în al doilea rând, de *modalitatea de performare* a acestora, și aici mă refer atât la particularitățile dialectale specifice graiului din zonă, cât și la trăsăturile psiho-sociolingvistice ale informatorilor.

Prin umor rural, înțeleg că performerii surprind în glumele lor de cele mai multe ori personaje din lumea satului, precum și experiențe specifice oamenilor simpli, îndepărtându-se de tot ceea ce este modern sau criticându-l prin intermediul umorului. Vedem că personaje precum Ion și Măria, preotul, doctorul, polițiștii sunt prezenți aproape în toate bancurile. Informatorii nu sunt pasionați de stand-up comedy, lor le place să spună bancuri, lor le place să chiuie și să strige la nunți. Lor le mai place să lungească o glumă, să ofere detalii, să contextualizeze gluma, să pună în pielea personajelor oameni din vecinătate. Lor le place și să critice, însă o fac într-un mod deloc ofensator. Au grijă cum o fac pentru că ei trebuie să trăiască în continuare în relații bune cu vecinii.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

*** [DEX '09] **Dicţionarul explicativ al limbii române** (2009), Academia Română, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

*** [DRAM] **Dicţionar de regionalisme şi arhaisme din Maramureş**, ediţia a doua (2015), Dorin Ştef, Baia Mare: Editura Ethnologică.

Aillaud, Marlene şi Piolat, Annie (2012), **Influence of Gender on Judgment of Dark and Nondark Humor**, în *Individual Differences Research*, vol. 10, No. 4, pp. 211- 222.

Apte, Mahadev (1985), **Humor and Laughter: An Thropological Approach**, Michigan: Cornell University Press.

Attardo, Salvatore şi Chabanne, Jean-Charles (1992), **Jokes as a text type**, *Humor: International Journal of Humor Research* 5(1-2), 165-176. <https://doi.org/10.1515/humr.1992.5.1-2.165>

Attardo, Salvatore (1994), **Linguistic Theories of Humor**, Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.

Attardo, Salvatore, Donalee H. Attardo, Paul Baltes şi Marnie J. Petray (1994), **The liniar oraganization of jokes: analysis f two thousand texts**, în *HUMOR*, 7:1 (in press).

Attardo, Salvatore (2001a), **Humorous texts: a Semantic and Pragmatic Analysis**, Berlin/ New York, Mouton de Gruyter.

Attardo, Salvatore (2001b), „**Humor and Irony in Interaction: From Mode Adoption to Failure of Detection**” în L. Anolli, R.Ciceri, G. Riva (eds.): *Say not to Say: New perspectives on miscommunication*, IOS Press (www.neurovr.org/emerging/book3/3 CHAPT_07.pdf).

Attardo, Salvatore, Sara Di Maio, Christian Hempelmann (2002), **Script oppositions and logical mechanisms: Modeling incongruities and their resolutions**, în *Humor - International Journal of Humor Research* 15(1):3-46, January, DOI: 10.1515/humr.2002.004.

Attardo, Salvatore, Jodi Eisterhold, Jennifer Hay şi Isabella Poggi (2003), **Multimodal markers of irony and sarcasm**, în *Humor* 16(2), DOI: <https://doi/10.1515/humr.2003.012>.

Attardo, Salvatore (2006), **Cognitive linguistics and humor**, în *Humor: International Journal of Humor Research* 19(3), pp. 341-362.

Attardo, Salvatore (2008), „**A primer for the linguistics of humor**” în V. Raskin (ed.): **The Primer of Humor Research**, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, pp. 101-155.

Attardo, Salvatore şi Lucy Pickering (2011), **Timing in the performance of jokes**, în *Humor-International Journal of Humor Research* 24 (2), DOI: 10.1515/HUMR.2011.015.

Attardo Salvatore, Lucy Pickering, Fofu Lomotey şi Shigehito Menjo (2013), **Multimodality in conersational humor**, în *Review of Cognitive Linguistics* 11 (2), pp. 400-414.

Bacoş, Florian (2001), **Elemente de istorie a localităţii Lunca Bradului**, Cluj-Napoca: Centrul de studii Transilvania.

Barbe, Katharina (1995), **Irony in context**, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Baron, Robert A. (1978), **Aggression-inhibiting influence of sexual humor**, în *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(2), pp. 189-197.

Bell, Nancy (2009), **Responses to Failed Humor**, în *Journal of Pragmatics* 41 (9), pp. 1825-1836.

Berger, Arthur Asa (1987), **Humor: An Introduction**, în *American Behavioral Scientist*, vol. 30, No. 1, pp. 6-15.

Berger, Arthur Asa (1998), **An Anatomy of Humor**, New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.): Transaction Publishers.

Bergson, Henri (2013 [1900]), **Eseu. Teoria râsului** (trad.), Bucureşti: Editura Polirom.

Berlyne, Daniel E. (1972), **Humor and its kin**, în J. H. Goldstein & P. E. McGhee (Eds.), *The psychology of humor* (pp. 43– 60), New York: Academic, pp. 43-60.

Billig, Michael (2005), **Laughter and ridicule: Toward a social critique of humor**, London/ New Delhi: Sage Publications.

Bilţiu, Pamfil (2015), **Studii de etnologie românească**, Baia Mare: Eurotip, vol. IV.

Bremmer, Jan (1997), **Jokes, Jokers and Jokebooks in Ancient Greek Culture**, în J. Bremmer (ed.), *A cultural History of Humour, From Antiquity to the Present Day*, Cambridge: Cambridge University Press.

Bremmer, Jan (2006), **O istorie culturală a umorului**, Iaşi: Editura Institutul European.

Brône, Geert, Kurt Fayaerts, Tony Veale (2006), **Introduction: Cognitive linguistics approaches to humor**, *Humor*, 19 (3): 203-228.

Bryant, Gregory A. (2010), **Prosodic contrasts in ironic speech**, *Discourse Processes*, 47(7), 545–566. <https://doi.org/10.1080/01638530903531972>

Candrea, Ion-Aureliu (2001 [1895]), **Poreclele la români**, Bucureşti: Funda ia Na ională pentru Ştiinţă şi Artă, Academia Română, Institutul de Istorie şi Teorie Literară G. Călinescu.

Cantor, Joanne (1976), **What is Funny to whom? The role of gender**, în *Journal of Communication*, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1976.tb01920.x>.

Caragiu-Marioţeanu, Matilda (1975), **Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)**, Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Caragiu-Marioţeanu, Matilda, Giosu, Ştefan, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Todoran, Romulus (1977), **Dialectologie română**, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Carrell, Amy Thomas (1997b), **Joke competence and humor competence** , în *Humor: International Journal of Humor Research* 10 (2), pp. 173-185.

Chapman, Anthony J. (1983), **Humor and laughter in social interaction and some implications for humor research** , în P.E. McGhee, J.H. Goldstein (eds.), *Handbook of humor research*, vol. I. Basic issues. New York, Springer, p. 135-157.

Chelcea, Septimiu (1975), **Chestionarul în investigația sociologică** , București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Chiaro, Delia, (1992), **The Language of Jokes**, London: Routledge.

Chovanec, Jan (2011), **Humor in quasi-conversation: Constructing fun in online sports journalism**, în Marta Dynel (Ed), *The pragmatics of humor across discourse domains*, Amsterdam: John Benjamins, pp. 243-265, doi: 10.1075/pbns.210.16cho.

Coates, Jennifer (1986), **Women, men and language: A sociolinguistic account of sex differences in language** , London & New-York: Longman.

Cohen, Ted (2001[1999]), **Jokes. Philosophical thoughts on joking matters** , Chicago: The University of Chicago Press Books.

Constantinescu, Mihaela (2012), **Umorul politic românesc în perioada comunistă**, București: Editura Universității din București.

Coser, Rose Laub (1960), **Laughter among colleagues** , *Psychiatry* 23, pp. 81-95.

Coteanu, Ion (1984), **Elemente de dialectologie a limbii române** , București: Editura Științifică.

Columas, Florian (1998), **The handbook of sociolinguistics** , în *Language* 74(2), pp. 379-382.

Coulmas, Florian (2013), **Sociolinguistics: The Study of Speakers' Choices** , Cambridge: Cambridge University Press.

Crawford, Mary (1985), **Talking Difference: On gender and Language** , London: Sage.

Crawford, Mary (1997), **Talking Difference: On Gender and Language** , în *Language în Society* 26 (3), pp. 430-433.

Crawford, Mary (2003), **Gender and humor in social context** , în *Journal of Pragmatics* 35 (9), pp. 1413-1430.

Davies, Christie (1990), **Ethnic Humor around the world: A comparative Analysis** , Bloomington: Indiana University Press.

Davies, Christie (1998), **Jokes and their Relations to Society** , Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.

Dolitsky, Marlene (1983), **Humor and the unsaid** , în *Journal of Pragmatics*, vol. 7, Issue 1, pp. 39- 48.

Dobreanu, Doina și Vasile Dobreanu (1999), **Subcetate Mureș. File de monografie**, Topli a, Editura Motiv.

Dumistrăcel, Stelian (1978), **Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne**, București: Editura Științifică și enciclopedică.

Dynel, Marta (2007), **Joking aside: Sociopragmatic functions of conversational humor in interpersonal communication**, în *Current Trends in Pragmatics*, P. Cap and J. Nijakowska (eds.), Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing, pp. 246-268.

Dynel, Marta (2009), **Beyond a Joke: Types of Conversational Humour**, în *Language and Linguistics Compass 3/5, The Author Journal Compilation*: Blackwell Publishing Ltd, pp. 1284- 1299.

Dynel, Marta (2013), **Developments in Linguistic Humor Theory. Topics in Humor research**, vol. 1, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Felecan, Daiana (2011), **Antroponime neconvenționale românești: tipare de construcție și funcție discursivă**, București, Editura Academiei Române, pp. 253-266.

Felecan, Daiana (2014), **Pragmatica numelui și a numirii neconvenționale: de la paradigme teoretice la practici discursive**, Cluj-Napoca: Editura Mega, Editura Argonaut.

Felecan, Nicolae (2010), **Categoriile antroponimice: nume, supranume, poreclă**, în *Onomasticon Studii despre nume și numire, I, Section Cultură/Lingvidtică/Onomastică: numele în societate*, p. 81.

Freud, Sigmund (1916), **Wit and its relation to the unconscious**, New York: Moffat Ward.

Freud, Sigmund (1960 [1905]), **Jokes and Their Relation to the Unconscious**. New York: Norton.

Gini, Al (2015), **Dirty Jokes, Tasteless Jokes, Ethnic Jokes**, în *Florida Philosophical Review 15(1)*, pp. 50-65.

Giora, Rachel, Fein Ofer (1999a), **Irony: Context and Salience**, în *Metaphor and Symbol*, 14, pp. 241-257.

Gironzetti, Elisa, Salvatore Attardo, Lucy Pickering și Meichan Huang (2015), **Multimodal Analysis of Humor in Analysis**, în *27th International Humor Conference of the International Society for Humor Studies*, At Holy Names University, Oakland (CA).

Glenn, Phillip și Elizabeth Holt (2013), **Studies of Laughter in Interaction**, London: Bloomsbury Academic.

Glenn, Phillip și Elizabeth Holt (2017), **Conversation analysis of humor**, în Attardo, S. (ed.), *The Routledge Handbook of Language and Humor*, London and New York: Routledge, pp. 295-309.

Gonzales, Estrella Marie și Richard Wiseman (2005), **Ethnic identification and the perceived humor and rudeness of ethnic jokes**, în *Intercultural Communication Studies 14*, pp.170-183.

Goodman, Elizabeth (1992), **Gender and humour** , în Bonner, Goodman, Allen, Janes and King (eds.), *Imagining Women Cultural Representations and Gender* , Cambridge: Polity.

Graur, Alexandru (1965), **Nume de persoane** , Bucureşti: Editura Ştiinţifică.

Gruner, Charles R. (1978). **Understanding laughter: The working of wit and humor**. Chicago: Nelson-Hall.

Gruner, Charles R. (1997), **The game of humor: A comprehensive theory of why we laugh**, New Brunswick (NJ): Transaction Publishers.

Gurillo Ruiz Leonor, Ortega Alvarado Belén (2013), **Irony and humor. From pragmatics to discourse**. Amsterdam: John Benjamins publishing company.

Hay, Jennifer (1994), **Jocular abuse in mixed gender interaction** , Wellington Working Papers in Linguistics (6), pp. 26-55.

Hay, Jennifer (1995), **Gender and Humor: Beyond a joke**, Wellington, New Zealand: MA thesis, Victoria University of Wellington.

Hay, Jennifer (2000), **Functions of humor in the conversation of men and women** , în *Journal of Pragmatics* 32, pp. 709-742, doi: 10.1016/S0378-2166(99)00069-7.

Hobbes, Thomas (1996 [1651]), **Leviathan**, New York: Oxford University Press.

Holmes, Janet (2000), **Politeness, Power and Povocation: How Humour Functions in the workplace**, în *Discourse Studies* 2 (2), pp. 159-185.

Holmes, Janet (2005), **Sharing a laugh: Pragmatic aspects of humor and gender in the work-place** , în *Journal of Pragmatics* 38, pp. 26-50. doi: 10.1016/j.pragma.2005.06.007.

Ionescu, Christian (1975), **Mică enciclopedie onomastică**, Bucureşti: Ed. Enciclopedică Română.

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana și Dumitru Chiţoran (1975), **Sociolingvistica: orientări actuale**, Bucureşti: Editura didactică și pedagogică.

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.) (2002), **Interacţiunea verbală în limba română actuală. Corpus și tipologie (IVLRA)** , Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.

Jefferson, Gail (1985), **An exercise in the transcription and analysis of laughter** , în T. van Dijk (ed.) *Handbook of Discourse Analysis*, Vol. 3: Discourse and dialogue, London, UK, Academic Press, p. 25-34.

Kirkmann, Arvo (2004), **Contemporary linguistic theory of humor** , în *Folklore* 33, pp. 28-58, doi:10.7592/FEJF2006.33.kriku.

Kis, Emeşe și Maria Groza (1969), **Porecla – metaforă privită ca un micromodel explicativ** , în *SMO*, pp. 51-57.

Kothoff, Helga (2006), **Gender and humor: The state of the art** , în *Journal of Pragmatics* 38 (1), pp. 4-25.

Kuipers, Giseline (2006a), **Good Humor, Bad Taste: A Sociology of the Joke** , Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Kuipers, Giseline (2008), **The sociology of humor**, în Raskin (ed.) *The Primer of Humor Research*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, pp. 361-398.

Labov, William (1983), **Language structure and social structure** , în Coleman, J. et al. (eds.), *Approaches to Social Theory*, New York: Russell Sage Foundation.

Ladd, Robert (1978), **Stylized Intonation**, în *Language*, vol. 54, no. 3, pp. 517-540.

Ladd, Robert (1980), **The Structure of Intonational Meaning: Evidence from English** , Bloomington: Indiana University Press.

Lakoff, Robin (2004 [1975]), **Language and woman's place** , Oxford: Oxford University Press.

Legman, Gershon (1968/1996), **Rationale of the Dirty Joke. An Analysis of sexual Humor** , New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Lew, Robert (1997), **Towards a taxonomy of linguistic joke** , în *Studia Anglica Poosnaniensia* 31, pp. 123-152.

Lopez, Belem și Jyotsna Vaid (2017), **Psycholinguistic approaches to humor** , în *The Routledge Handbook and Humor*, pp. chapter 19, DOI: 10.4324/9781317551164.

Ludovici, Anthony M. (1932), **The secret of laughter** , London: Constable.

Marino, Matthew (1988), **The good, the bad and the beautiful** , în *Humor*, 1:1, pp. 39-48.

Markiewicz, Dorothy (1974). **Effects of humor on persuasion**, în *Sociometry*, 37(3), 407-422.

Marlowe, Leigh (1989), **A sense of humour** , în Unger, R.K. (ed.), *Representations: Social Constructions of Gender*, New York: Baywood Publishing Company inc., Amityville, pp. 145-154.

Martin, Rod A. (2007), **The Psychology of Humor: An integrative Approach** , London/ New York: Elsevier Academic Press.

Martineau, William (1972), **A model of the social functions of humor** , în J. Goldstein și P.E. McGhee (eds.), *The psychology of humor*, New York: Academic Press, pp. 101-125.

Măda, Stanca (2013), **Interpreting humorous adverts in online media** , în *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series IV: Philology and Cultural Studies*, Vol. 6 (55) No.2.

Morreall, John (1983), **Taking Laughter Seriously**, Albany: State University of New York Press.

Morreall, John (2009), **Comic Relief: A Comprehensive Philosophy of Humor** , United Kingdom: Wiley-Blackwell.

Muecke, Douglas (1978), **Irony markers**, în *Poetics* 7(4), pp. 363-375, [https://doi.org/10.1016/0304-422X\(78\)90011-6](https://doi.org/10.1016/0304-422X(78)90011-6).

Mulkay, Michael Joseph (1988), **On Humour: Its Nature and Its Place in Modern Society**, Cambridge: Polity Press.

Nijholt, Anton (2006), **Embodied Conversational Agents: „A Little Humor Too”**, (în Trends and Controversies: Computational Humor). IEEE Intelligent System, Vol. 21, Issue 2, pp. 62-64.

Norrick, Neal R. (1989), **Intertextuality in humor**, în *Humor: International Journal of Humor Research* 2 (2), pp. 117-139.

Norrick, Neal R. (1993), **Conversational Joking: Humour in Everyday Talk**, Bloomington, Indiana University Press.

Norrick, Neal R. (1994), **Involvement and joking in conversation**, în *Journal of Pragmatics* 22, pp. 409-430.

Norrick, Neal R. (2003), **Issues in conversational joking**, în *Journal of Pragmatics* 35, pp. 1333- 1359.

Norrick, Neal R. (2004a), **Non-verbal humor and joke performance**, în *Humor*, 17.401-9.

Oring, Elliott (1992), **Jokes and their Relations**, Lexington: University Press of Kentucky.

Palmer, Jerry (1994), **Taking humour seriously**, London: Routledge.

Paolillo, John C. (1996), **Language choice on soc.culture.punjab.**, *Electronic Journal of Communication* 6.3 (<http://www.clos.org/>).

Pomerantz Anita, Fehr, Barbara Jean (1997), **Conversation Analysis: An Approach to the Study of Social Action as Sense Making Practices**, în van Dijk, T. A (Ed.), *Discourse as Social Interaction*, London: Sage Publication, pp.64-91.

Popa, Diana Elena (2011), **Political satire dies last: A study on democracy, opinion formation, and political satire**, în V. Tsakona și D.E. Popa (Eds.), *Studies in Political Humor. Discourse approaches to poitics, society and culture*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Popescu, Carmen (2009), **Understanding ethnic humour in Romanian jokes** in *The Pragmatics of Humour across Discourse Domains*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Raskin, Victor (1984), **Semantic principles of joke construction**, în Lawrence Mintz (ed.) *Third International Conference on Humor*. Conference Abstracts. Washington, D.C: International Humor Conference Committe.

Raskin, Victor (1985), **Semantic Mecanisms of Humor**, Dordrecht-Boston-Lancaster: D.Reidel.

Raskin, Victor (1991), **Humor and language**. In William Bright (ed.) *International Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, pp. 180-182.

Raskin, Victor și Salvatore Attardo (1991), **Humor space: a multidimensional feature taxonomy of jokes**, în *Ninth International Conference on Humor and Laughter*, Brock University, Ontario, Canada, pp. 26-39.

Raskin, Victor și Salvatore Attardo (1994), **Non-literality and non-bona fide in language: An approach to formal and computational treatments of humor**, în *Pragmatics & Cognition 2 (1)*, pp. 31-69, doi:10.1075/pc.2.1.02ras

Raskin, Victor (2001), **Sophistication in Humor and Humor Research**, *Plenary paper presented at ISHS 2001*, University of Maryland, College Park, MD, <http://omni.cc.purdue.edu/~vraskin/ISHS-2002-Transp.doc>.

Ritchie, Graeme (1999), **Developing the Incongruity-Resolution Theory**, în *The Proceedings of the AISB Symposium on Creative Language: Stories and Humor*, Edinburgh, Scotland, pp. 78-85.

Ritchie, Graeme (2004), **The linguistic analysis of jokes**, London/New York: Routledge.

Rockwell, Patricia (2000), **Lower, slower, louder: vocal cues of sarcasm**, în *Journal of Psycholinguistic Research 29(5)*, pp. 483-495.

Roventă-Frumușani, Daniela (1986), **Context și convenția în producerea/receptarea glumei**, în *Studii și cercetări lingvistice 37 (6)*, pp. 509-516.

Ruch, Willibald, Salvatore Attardo și Victor Raskin (1993), **Towards an empirical verification of the General Theory of Verbal Humor**, în *Humor*, 6:2, pp. 123-136.

Ruch, Willibald (2008), **The Psychology of humor**, în: V. Raskin, *The primer of humor research*. Berlin: Mouton de Gruyter, pp. 17-100.

Rus, Violeta (2013), **Graiul de pe Valea Superioară a Mureșului**, în *Limba română: Variație sincronică, variație diacronică. Actele celui de al 12-lea COLOCVIU INTERNAȚIONAL AL DEPARTAMENTULUI DE LINGVISTICĂ*, București: Editura Universității din București, pp. 291-298.

Rus, Violeta (2014a), **O perspectivă psiho-sociolingvistică asupra graiului de pe Valea Superioară a Mureșului**, în *Best Letters Colloquia*, București: Editura Universității din București.

Rus, Violeta (2014b), **Dinamica graiului de pe Valea Superioară a Mureșului-aspecte psiho-sociolingvistice**, în *Anuarul Cercetării Științifice Studențești*, Brașov: Editura Universității din Brașov, pp. 174-176.

Rus, Violeta (2016), **"Particularitățile fonetice ale graiului din zona geografică a Topliței"**, în *Sangidava*, vol.4 (X), Târgu-Mureș: Editura NICO, pp.294-301.

Rus, Violeta (2017a), **A multimodal analysis of conventional humorous structures on sensitive topics within rural communities in Romania**, în *European Journal of Humor Research 5 (1)*, pp. 19-35.

Rus, Violeta (2017b), **Analiză multimodală a structurilor umoristice convenționale cu tematică sexuală din cadrul comunității rurale** în *Lucrările celui de-al șaselea Simpozion*

Internațional de Lingvistică, București, 29-30 mai 2015, Section Pragmatică și stilistică, București: Editura Univers Enciclopedic Gold, pp. 755-765.

Rus, Violeta (2017c), **Particularități morfosintactice ale graiului din zona Topliței**, în SANGIDAVA 5 (XI) Serie Nouă, Târgu Mureș: Editura Nico, pp. 385-397.

Rus, Violeta (2018), **O privire de ansamblu asupra antroponimiei din localitățile Gălăuțaș, Sărmaș și Subcetate**, în SANGIDAVA 6 (XII) Serie Nouă, Târgu Mureș: Editura Nico, pp. 381-392.

Sacks, Harvey (1974), **An analysis of the course of a joke's telling in conversation**, în Bauman și Scherzer (eds.), pp. 337-353.

Săftoiu, Răzvan (2017), **Categoria etnică din perspectivă lingvistică**, în *Diacronia*, DOI: 10.17684/i5A73ro.

Slama-Cazacu Tatiana (1999), **Psihologistica o știință a comunicării**, București: All Educational.

Smith Neil.V. și Deidre Wilson (1992), **Introduction to Relevance Theory**, în *Special Issue of Lingua*, 87, pp. 1-10.

Spencer, Herbert (1860), **The physiology of laughter**, Macmillan's Magazine, 1, pp. 395-402.

Sperber, Dan și Deirdre Wilson (1981), **Irony and the use-mention distinction**, în P. Cole (ed.), *Radical Pragmatics*, pp. 295-318.

Sperber, Dan și Deirdre Wilson (1986), **Relevance**, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sperber, Dan, Wilson Deirdre (1998), **Irony and relevance: A reply to Drs Seto, Hamamoto and Yamanashi**, în R. Carston & S. Uchida (eds.), *Relevance theory: Applications and implications* (John Benjamins), pp. 283-293.

Spolsky, Bernard (1999), **Sociolinguistics**, Oxford: Oxford University Press.

Tannen, Deborah (2005 [1984]), **Conversational Style: Analyzing Talk Among Friends**, ediție revizuită, Oxford: Oxford University Press.

Trizenberg, Katrina (2008), **Humor in literature**, în V. Raskin (Ed.): *The Primer of Humor Research*, Berlin/ New York, Mouton de Gruyter, pp. 523- 542.

Tsakona, Villy (2003), **Jab lines in narrative jokes**, în *Humor: International Journal of Humor Research* 16 (3), pp. 315-329.

Willmann, John M., (1940), **An analysis of humor and laughter**, în *The American Journal of Psychology*, 53, pp. 70-85.

Wilson, Deirdre (2013), **Irony comprehension: A developmental perspective**, în *Journal of Pragmatics* 59 (A), pp. 40-56. doi:10.1016/j.pragma.2012.09.016.

Wolff, H. A. et al. (1934), **The psychology of humor**, în *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 28, pp. 341-365.

Yus, Francesco (2003), **Humor and the search for relevance** , în *Journal of Pragmatics* 35 (9), pp. 1295-1331, doi:10.1016/S0378-2166(02)00179-0.

Yus, Francesco (2008), **A Relevance-Theoretic Classification of jokes** , *Lodz Paper in Pragmatics* 4. 1/ *Special Issue on Humor*, pp.131-157, DOI 10.2478/v10016-008-0004-4.

Yus, Francisco (2016), **Humour and Relevance** , Amsterdam/Philadelphia: Hohn Benjamins.

Zafiu, Rodica (1999), Umorele naţionale, *România Literară*, Bucureşti, nr. 47, URL: http://www.romlit.ro/umorul_national, accesat pe 25 iunie 2015.

Zafiu, Rodica (2007), **Evaluarea Umorelui Verbal** în Pană- Dindelagan, Gabriela (coord.), *Limba Romana. Stadiul actual al cercetării*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, pp 497-505.

Zillmann, Dolf (1983), **Disparagement humor** , în McGhee, Paul E și Jeffrey H. Goldstein (eds.), *Handbook of Humor Research: Research*. Vol. 1, Basic Issues, New York: Springer, pp. 85-17.

Ziv, Avner (1988b), **Humor as a Social Corrective**, în ed. Laurence Behrens and Leonard J. Rosen, eds. Glenview, IL: Scott, Foresman and Company, *Writing and Reading Across the Curriculum* 3rd, pp. 356- 360.

Site-uri accesate:

<http://baldovin.netai.net/acte/Din.psi.abis/texte/umorul.html>, accesat la 21 mai 2015, ora 17:31.

www.jocuridecuvinte.ro/inexistente.htm , accesat în data de 15.12.2017, ora 18: 51.

www.descopera.ro/dnews/14691138-acronime-amuzante-care-sunt-originile-marcilor-auto, accesat în data de 17.12.2017, ora 19: 34.

www.jocuridecuvinte.ro/inexistente.html, accesat în 13.01.2018, ora 14: 53.

www.codrosu.ro/vorbe-de-duh-cugetari-despre-viata-amuzante, accesat în 15.02. 2018, ora 20:55.

<https://www.diane.ro/2015/11/legenda-lui-lilith.html>, accesat în 19.01.2019, ora 19:49.

<https://www.oed.com/>

www.telegraph.co.uk/culture/8560815/Germany-officially-the-worlds-least-funny-country.html, accesat în data de 2 iunie 2018, ora 20:15.

www.telegraph.co.uk/news/uknews/1581251/British-humour-dictated-by-genetics.html, accesat în data de 02 iunie 2018, ora 21:17.

Umorele naţionale, România Literară, Bucureşti, nr. 47, 1999, www.romlit.ro/umorul_national, accesat la 7 iunie 2015.

Rîsul, umorul și românii, Dilema Veche, anul X, nr. 485, 30 mai-5 iunie 2015.

Rezumat

Atunci când vine vorba de umor, performarea structurilor umoristice nu se limitează stărnirea amuzamentului, ci implică deopotrivă și abilitatea de sesizare a comicului, ludicului sau absurdului care sunt parte integrantă din viața oamenilor. În această lucrare, consider umorul o cale prin care oamenii din comunitatea rurală au posibilitatea de a se exprima liber, fără a-și seta anumite limite sau constrângeri.

În realizarea acestei cercetări, au fost luați în considerare următorii pași: am înregistrat audio-video locuitori de pe Valea Superioară a Mureșului (aleși în funcție de criteriile sociolingvistice- gen, vârstă, ocupație), am transcris înregistrările și am împărțit corpusul în două categorii principale: structuri umoristice convenționale (glume, chiuitori, urături și cântece funerare sau bocete) și structuri umoristice conversaționale (anecdota, umor conversațional ca formă de negociere, umor conversațional ca joc între modul „serios” și „umoristic”, conversație ca umor forțat etc.).

Pornind de la acești pași metodologici, am realizat o analiză multimodală atât a textului discursiv, cât și a înregistrărilor audio-video. Prin urmare, analiza datelor ia în considerare trei aspecte majore: conținutul structurilor umoristice, maniera în care acestea sunt performate și răspunsul la umor. În prima parte a cercetării, analiza textului discursiv, am analizat specificul structurilor umoristice convenționale și conversaționale, prin aplicarea teoriilor lingvistice ale umorului, precum SSTH (Raskin 1985) și GTVH (Raskin și Attardo 1994) și a teoriilor nelingvistice: de superioritate (Gruner 1997), de eliberare (Freud 1960 [1905]) și de incongruență Koestler 1964, Latta 1998). În analiza stimulilor audio-vizuali, am dorit să identific gradul de influență a criteriilor psiho-sociolingvistice (gen, vârstă, ocupație și context) privind performarea umorului, demonstrând că există marcatori ai umorului care implică indicii intonaționale și vizuale. Când privește răspunsul la umor, am identificat trei mari tipuri ale acestuia: răspunsuri verbalizate (concluzii, evaluare, morală, comentarii, citări etc.), răspunsuri neverbalizate (i.e. râsul, râsul prefăcut, zâmbetul și lipsa răspunsului) și răspunsuri combinate (i.e. râs+ confirmare, râs+ ironie, râs+ mirare, râs+ aprecierea performerului, râs+ evaluare etc.).

După analiza structurilor umoristice din comunitatea rurală românească dintr-o perspectivă multimodală, principala mea concluzie este că umorul este un mijloc de interacțiune socială, care contribuie la crearea stării de bine în diferite contexte sociale

Abstract

When it comes to humor, performing humorous structures means not only producing amusement, but also implies the ability of perceiving the comical, ludicrous or absurd in human life. In this thesis, I consider humor a way in which people in the rural community express themselves freely, without boundaries or constraints.

In conducting the research, the following steps were taken into consideration: I videotaped people from the Upper Valley of the river Mureş (selected by sociolinguistics criteria - gender, age, occupation), I transcribed the audio-video records and I divided the data into two categories: conventional humorous structures (jokes, traditional shouts, and funeral songs or lamentations) and conversational humorous structures (anecdotes, humorous conversation as a form of negotiation, humorous conversation as a game between „serious mode” and „non-serious mode”, conversation as forced humor etc.).

Starting from these methodological steps, I attempt to realize multimodal analyses, which consist in analyzing both text and the audio-video record. Therefore, the analysis of data takes into consideration three major aspects: the content of the humorous structures, the manner in which they are performed and the response to humor. In the first part of my research, the analysis of the text, I attempt to analyze specific structures of conventional and conversational humor performed in jokes, traditional shouts, lamentations and spontaneous conversation by applying linguistic theories of humor, such as SSTH (Raskin 1985) and GTVG (Raskin and Attardo 1994), and non-linguistic theories: superiority (Gruner 1997), release ((Freud 1960 [1905]) and incongruity theory of humor (Koestler 1964, Latta 1998). In analyzing the audio-video stimuli, I dwell upon identifying the degree of influence of the psycho-sociolinguistic criteria (gender, age, occupation, and context) on the performance of humor, showing that there are markers of humor which involve intonational and visual clues. Regarding the response to humor, I identified three major types: verbal responses (i.e. conclusion, evaluation, morals, commentaries, quotes etc.), non-verbal responses (i.e. laughter, fake laughter, smile and the absence of reaction to humor) and combined responses (i.e. laughter + confirmation, laughter + irony, laughter + astonishment, laughter + appreciation of the performer, laughter + evaluation etc.).

After analyzing the humorous structures in the Romanian rural community from a multimodal perspective, my main conclusion is that humor is a means of social interaction, which contributes to the creation of a state of well-being in different social contexts.